

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Kristel Kevvai

33. EMAKEELEOLÜMPIAADI LÕPPVOORU ÜLESANNETE ANALÜÜS

Magistritöö

Juhendajad Renate Pajusalu ja Miina Norvik

Tartu 2019

Sisukord

Sissejuhatus	3
1 Aineolümpiaadid.....	6
1.1 Olümpiaadide iseloom ja olukord Eestis	6
1.2 Emakeeleolümpiaad	10
1.3 Viimase viie aasta emakeeleolümpiaadid.....	15
1.4 33. emakeeleolümpiaad	17
2 Materjal ja meetod	20
3 Ülesannete analüüs	22
3.1 Noorem vanuserühm (7.–8. klass).....	23
3.2 Keskmise vanuserühm (9.–10. klass).....	30
3.3 Vanem vanuserühm (11.–12. klass)	36
Kokkuvõte	45
Kirjandus	47
33th Estonian Language Olympiad Tasks of National Round. Summary	50
Lisa 1. Emakeeleolümpiaadide ajalugu.....	52
Lisa 2. 33. emakeeleolümpiaadi ülesanded – noorem vanuserühm (7.–8. klass)	58
Lisa 3. 33. emakeeleolümpiaadi ülesanded – keskmine vanuserühm (9.–10. klass) ...	65
Lisa 4. 33. emakeeleolümpiaadi ülesanded – vanem vanuserühm (11.–12. klass).....	71
Lisa 5. Ülesannete tüübid.....	78

Sissejuhatus

Käesolev magistritöö keskendub emakeeleolümpiaadile, täpsemalt 33. emakeeleolümpiaadi sisule ning sellele, missuguseid ülesandeid eesti keele huviga õpilastele olümpiaadis pakutakse ja kuidas osalejad nendega toime tulevad. Seeläbi on võimalik kaudselt ka näidata, millele eesti keele tundides rohkem rõhku pannakse, ning missugused teemad on isegi hea keeletajuga õpilaste jaoks erinevates kooliastmetes keerulisemad. Lisaks uuritakse ülesandeid vaadates ka seda, kuidas emakeeleolümpiaad eesti keele ainekava toetab ja millist mõju osalejatele avaldab.

Emakeeleolümpiaade on Eestis korraldatud 34 aastat. Igal aastal mõeldakse kas teema aktuaalsust või korraldajate isiklikku soovi silmas pidades välja läbiv teema, mida nii piirkonnavoore kui vabariikliku vooru ülesannetes rakendatakse. Teemat silmas pidades koostatakse erinevaid ülesandeid, mis ühest küljest kontrollivad õpilaste teadmisi, kuid samas panevad proovile ka nende oskused materjaliga töötada ning sellest lahendusi tuletada.

Magistritöö eesmärk on uurida 2018. aasta emakeeleolümpiaadi näitel seda, missuguseid ülesandeid õpilastele lahendamiseks antakse ning kuidas õpilased nendega toime tulevad. See on oluline, kuna annab eeskätt korraldajatele tagasisidet, missugused ülesanded osutuvad õpilaste jaoks keerukamaks, ning see võimaldab edaspidi luua tõhusamaid ning paremaid ülesandeid, et need toetaks olümpiaadi üldisi eesmärke.

Kuna emakeeleolümpiaadi üks oluline siht on välja sõeluda neid noori, kes on nii hea keelevaistu kui ka piisava teoreetilise pagasiga eesti keeles, on eesti keele hea taseme säilimiseks väga oluline, et ka emakeeleolümpiaadid oleks võimalikult otstarbe- ja ajakohased. Samas tuleb meeles hoida, et emakeeleolümpiaad ei pea alati olema mõeldud parimatest parimatele, vaid harib mingil moel igäüht, kes selles osaleb. Seega

peaks ülesandeid koostades mõtlema ka sellele, kuidas keele vastu huvi äratada või eesti keele kasutamise oskust arendada.

Lisaks 2018. aasta lahendatud olümpiaaditöödele toetab uurimust ka autori 2017. aastal valminud samateemaline seminaritöö (Kevvai 2017), kus uuriti 2014.–2017. aasta olümpiaadide ülesandeid ning emakeeleolümpiaadiks ettevalmistamise protsessi. Seminaritöös läbi viidud küsitlused annavad edasi osalejate arvamusi ja eneserefleksiooni, mis näitlikustavad magistritöö tulemusi ning juba läbi viidud teisi uurimusi.

Emakeeleolümpiaadi teema ning selle eesmärkide reaalse täitmise uurimine on oluline, kuna seminaritöö käigus erinevate aastate töid kõrvutades ilmnis, et need ei ole igal aastal vanuserühmade jaoks võrdsed. See tähendab, et mõnel aastal on ülesanded olnud kõigile vanuserühmadele identsed ning mõne ülesande puhul on vanemal klassil noorema ees eelis. Selleks, et emakeeleolümpiaad täidaks oma eesmärgi ning toeks eesti keelele lähemale õpilasi, kes sellest huvituvad või kellel on potentsiaali keelega edaspidi tegeleda, tuleb ka emakeeleolümpiaadi korraldus viia maksimaalsele võimalikule tasemele.

2017. aasta seminaritööst tuli välja eesti keele õpetajate arvamus, et ülikoolid pole õppekavadega kursis ning valmistavad ette liiga keerulisi või õpilaste jaoks harjumatu ülesandeid. Magistritöö käigus uuritakse, kas see arvamus peab paika ka 33. emakeeleolümpiaadi puhul ning kuidas õpilased selliste ülesannetega realselt toime tulevad.

Varasemaid uurimusi ja materjale emakeeleolümpiaadist on vähe. Peamiselt toetub seminaritöö Viire Sepa uurimustele ning doktoritööle „Estonian Olympiads: their psycho-educational function in supporting talented students“ (2008). Emakeeleolümpiaadi tulemusi on uurinud Tallinna Ülikoolis Krista Kerge ja Heidi Meier (2010). Kokkuvõtted emakeeleolümpiaadi ülesannetest ja lahendustest ilmuvad

igal aastal ka ajakirjas Oma Keel ning ülevaadet ja seotud teemasid käsitletakse ka Õpetajate Lehes. Emakeeleolümpiaadi ajaloost ülevaate saamiseks oli suur abi Maia Rõigase 2003. aastal tehtud kokkuvõttest, kus esitati põhjalik emakeele- ja kirjanduse olümpiaadi ajalugu (vt lisa 1). Sellele lisandub hilisemal ajal info Tartu Ülikooli teaduskooli kodulehelt (Teaduskool: Emakeeleolümpiaad).

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses antakse ülevaade teoreetilistest lähtekohtadest, varasematest uurimustest ning olümpiaadide ja emakeeleolümpiaadi taustast ning eesmärkidest. Teises peatükis tutvustatakse uurimuse materjali ning meetodikat. Kolmandas peatükis analüüsitakse 33. emakeeleolümpiaadi vabariikliku vooru kõikide vanuserühmade ülesandeid ning õpilaste vastuseid. Ülesanded on käsilehtedena esitatud magistritöö lisades 2–4.

1 Aineolümpiaadid

1.1 Olümpiaadide iseloom ja olukord Eestis

Olümpiaadid ehk ainealased teadmiste proovid põhikooli- ja gümnaasiumiõpilastele toimuvad Eestis 27 ainevaldkonnas. Ainevõistlused annavad õpilastele võimaluse proovile panna oma teadmised, nutikus, loovus ning oskus keeleteadmisi ja materjale kasutada. Samas soovitakse nendega äratada sügavamat huvi erinevate valdkondade vastu. (Teaduskool: Eesti olümpiaadid) Sageli on just olümpiaadid ajendiks omale meelepärase eriala valimisel. Nii Tartu Ülikool kui Tallinna Ülikool pakuvad 11.–12. klassi vanuserühma parimatele õpilastele võimalust astuda ülikooli üldise pingerea väliselt (Ress 2014: 63).

Eestlased on õppimist ja haridust alati väärtustanud ning teevad seda ka tänapäeval. Inimesed teavad, et ainult siin elavad inimesed ja hea haridus saavad edasi viia oma riiki. (Sepp 2008: 7) Kuigi ajaloolistel põhjustel on Eesti haridusmaastik olnud paljuski sõltuv Nõukogude Liidust ja selle poliitilistest korraldustest, suudeti säilitada ka Nõukogude Liidu koosseisus olemise perioodil eestlastele olulised väärtused ning koolides õppekeelena eesti keel. Kuigi suures plaanis on hariduses olulised endiselt samad väärtused, mis eelmisel sajandil, keskendutakse tänapäeval rohkem õppekava arendamisele ning sellele, et muuta õpetamine professionaalsemaks ja efektiivsemaks. (Sepp 2008: 7)

Üheks oluliseks hariduse kvaliteedi näitajaks on ka see, et lisaks õpiabi ja järeleaitamist vajavatele õpilastele toetatakse ka neid õpilasi, kes on ühes või mitmes õppeaines teistest nupukamad, usinamad või andekamad. Keeleõppes võib siinkohal kasutada ka sõnu *keeletaju*, *keeleline andekus* või *talent* (Põlda 2014). Ükskõik, kuidas me neid ei nimeta, ühel või teisel viisil need õpilased teistest eristuvad. Selleks, et andekaid õpilasi toetada, hakati 1970. aastatel looma huvikoole paljudes ainevaldkondades. 1990.

aastateks kasvas see number oluliselt. Ühe pikaajalisema traditsiooniga andekate õpilaste sihipärase toetamise võimaluseks on olnud olümpiaad. (Sepp 2008: 7–8)

Eestis on õpilastel võimalik sooritada olümpiaadide kolm voo: koolivoor, piirkonnavoore ja vabariiklik voo. Enamike olümpiaadide puhul on võimalik pärast vabariikliku voo edukat läbimist osaleda ka rahvusvahelisel olümpiaadil. Rahvusvahelisel tasemel toimuvad matemaatika-, bioloogia-, geograafia-, füüsika-, astronoomia-, loodusteaduste-, informaatika-, keemia- ja lingvistikaolümpiaad. Nii mõnegi aine puhul on võimalik osaleda lisaks ka Baltimaade või Euroopa võistlustel. (Teaduskool: Eesti olümpiaadid)

Kuigi esimene koolinoorte mõeldud olümpiaad toimus juba 1953. aastal, on nende vajalikkuses teatud perioodidel kaheldud. Peamiseks põhjuseks on toodud olümpiaadide võistluslik ülesehitus, mis ei soosi koostööd ning vähendab õpimotivatsiooni võistlusvälistes tingimustes. (Sepp 2002: 46) Tartu Ülikooli Teaduskooli pikaajaline juht ning olümpiaadide ja õpilaste andekuse uurija Viire Sepp (2002: 46–47) on välja toonud kolm tasandit, mis avaldavad noortele olümpiaadide puhul positiivset mõju. Need on isiksuslik, hariduspoliitiline ning sotsiaalkultuuriline tasand.

Isiksusliku tasandi puhul peetakse silmas õpilase individuaalset arengut ning võimalust võrrelda ennast eakaaslastega (Sepp 2002: 46–47). Ka varasemad uuringud on tõestanud, et lapsed otsivad spontaanselt ja intuiitiivselt võimalusi eakaaslastega igal võimalikul juhul võistelda. Seega on olümpiaad hea viis panna õpilased teadmisi omandama ning samas valmistada neid ette tulevikuks, kus võistlus on igapäevane nähtus. (Verhoeff 1997) Samuti annavad olümpiaadid õpetajatele ja vanematele võimaluse saada täiendavat infot ja tagasisidet lapse arengu kohta. (Sepp 2002: 46–47)

Hariduspoliitilisel tasandil annavad olümpiaadid võimaluse motiveerida andekamaid õpilasi, kelle jaoks on tavapärase kooliprogrammi lihtne ja igav. Samas sunnib see haridustöötajaid rikastama õppemeetodeid ning soosib õppetöö individualiseerimist.

Sotsiaalkultuuriline tasand tähendab, et noored sisustavad aega produktiivselt. Olümpiaadidest osa võttes loovad nad enda ümber edumeelse õhkkonna ning tutvusringi sarnaste väärtustega inimestega. (Sepp 2002: 46–47)

Võistlemise vastased toovad enamasti välja olümpiaadide nõrga seotuse ainekavadega, rasked ülesanded ning võistlemise negatiivse iseloomu. Auahnetele õpilastele võib õpetajate toe puudumisel tuua soovimatu tulemus kaasa ka motivatsioonilanguse. Lisaks isiklikule pettumusele toob võistlus enamasti kaasa ka omavaheliste suhete halvenemise. (Verhoeff 1997: 5) Selle asemel soovitakse pigem koostöö arendamist. Lisaks on levinud seisukoht, et olümpiaadid ei arenda õpilaste loovust. Siinkohal on oluline just olümpiaadil osalemise eesmärk. Loominguvõimet mõjutab, kas võisteldakse võidu pärast või selleks, et anda endast parim. (Sepp 2002: 47)

Olümpiaadide ebatõhususe ja negatiivse loomu poolt räägivad ka uuringud, mis näitavad, et kuigi olümpiaadid toetavad andekaid või mõnes õppeaines eakaaslastest edukamaid õpilasi, pole kõigil alati võrdsed võimalused osaleda. Siin mängivad rolli nii regionaal- kui ka majanduslikud probleemid. Seega on selle vaate toetajate arvates oluline, et kõiki õpilasi toetataks ning neile antaks võrdsed võimalused areneda, et juurutada demokraatlikku maailmavaadet ja luua seeläbi õiglasem tulevik. (Cohen 2006)

Palju on siiski ka neid, kes usuvad, et olümpiaadide näol on tegemist hea võimalusega end arendada ja teadmiste hulka suurendada. Muuhulgas arenevad seeläbi noorte loomevõime, kriitiline mõtlemine, õpioskused, juhivõimed jpm. (Karnes ja Riley 1996, viidatud Viire Sepp 2002: 47)

Selleks, et õpilane olümpiaadil osaleks, eeldatakse, et tal on selles valdkonnas üsna head teadmised. Euroopa Liidu ja ka Eesti hariduspoliitika üks peamisi põhimõtteid on kõigi õpilaste arendamine vastavalt nende võimetele ning arvestada nende vajadustega. (Põlta, Aava 2016) Eesti elukestva õppe strateegias 2020 (EÕS) on selle põhimõtte

alusel sõnastatud uus õpikäsitus, millele viidatakse kui õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetavale ning õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendavale õpikäsitusele. Selles kirjeldatakse õpetaja ja õpilase muutunud suhteid, milles õpetaja astub kõrvale autoriteedi ja teadja rollist ning asetab ennast partneri, ülesandepüstitaja ja julgustaja positsioonile.

Viimastel aastakümnetel on palju kõneainet pakkunud andekate õpilaste toetamine koolis. Kui varem oli põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses (PGS) andekus defineeritud kui erivajadus, siis 1. veebruaril 2018. aastal jõustunud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses toimunud muudatustes kustutati muuhulgas see definitsioon täielikult ära. Nimetatud redaktsioonis ei ole enam kordagi mainitud terminit „andekus“. Samas ei välista see sisuliselt vana tähenduse järgi „andekate“ õpilaste toetamist, sest seadus sätestab (RT lg 4), et õpilaste toe väljaselgitamise korraldab kooli direktor. See võib tähendada endiselt ka andekate õpilaste koordineeritud toetamist ning tõhustatud toe pakkumist.

Olümpiaade ja andekust põhjalikult uurinud Sepp (2009: 29) rõhutab, et kuigi vahel kiputakse ekslikult arvama, et olümpiaadide eesmärk on välja selgitada parimad ainetundjad, siis peamine eesmärk on siiski tekitada konkreetse aine vastu sügavamat huvi ning stimuleerida võimekamate õpilaste arengut. Lisaks sellele, et mõned õpilased saavad olümpiaadide ja selle ettevalmistusprotsessi käigus individuaalset juhendamist, mis toetab põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses (RT § 6 lg 4) esitatud põhimõtet, et õpilase vajadusi ja huve arvestatakse, tagavad olümpiaadid ka aineõpetajate pideva professionaalse arengu (Sepp 2009: 29–30).

Professionaalne areng on küll oluline motivaator, kuid sageli sellest ei piisa. Sepp (2009: 30) on välja toonud, et õpetajate vähene motivatsioon õpilaste ettevalmistamiseks on suur probleem. Peamiseks põhjuseks on õpetajate ajapuudus ja niigi suur koormus. Seda kinnitab ka 2007. aastal läbi viidud uuring (Saul jt 2007) ning magistritöö autori seminaritöö (Kevvai 2017), kus 48 Eesti emakeeleõpetajat tõid teiste probleemide

hulgas välja ka ajapuuduse. Probleemid tingivad ka iseenesestmõistetavalt vähemalt osalise motivatsioonilanguse.

Olümpiaadidel osalenud õpilased on siiski kinnitanud, et individuaalne tugi on noortele igas mõttes väga oluline. See on abiks nii olümpiaadil osalevatele kui ka teistele õpilastele. (Karp 2003)

Õpetajate omavahelised suhted ja kooli mikrokliima võivad olulist rolli mängida ka õpilaste arenemisprotsessis. Kui õpilane ei saa osaleda olümpiaadil, sest aineõpetajad ei saa omavahel kokkuleppele või näitavad selgelt välja oma suhtumist üksteisesse, on pikemas perspektiivis kõige suuremaks kannatajaks õpilane. Õpetajate käitumine mõjutab õpilase akadeemilist tulemuslikkust nii otseselt kui ka kaudselt. Oma käitumisega kujundatakse õpilase suhtumist ja avaldatakse mõju õppimist mõjutavatele tegevustele. (Kitsing jt 2015)

Olümpiaadide siiski üsna võistluslik iseloom toob lõpptulemusena välja hulga õpilasi, kes on teistest teadmiste osas vähemalt pealtnäha paremad. Üheks põhjuseks, miks mõned koolid või õpilased on olümpiaadidel ja võistlustel edukamad, on õpetaja suutlikkus õpetada erinevate võimete ja taustaga õpilasi. Oluline tegur õpilaste tulemuslikkuse näitamisel on ka õpetaja julgustav hoiak õpilaste suhtes, mis motiveerib õpilasi pingutama ning arenema. (Kitsing jt 2015) Loomulikult mängib tulemuslikkuse osas rolli ka õpilase ja kooli regionaalne taust ning võimalused.

1.2 Emakeeleolümpiaad

Emakeeleolümpiaad ehk eesti keele olümpiaad toimub igal aastal ning seda korraldavad vaheldumisi Tallinna Ülikool ning Tartu Ülikool. 2019. aastal toimus emakeeleolümpiaad juba 34. korda. Esimene keskkooliõpilastele mõeldud emakeeleolümpiaad, toona kirjandusolümpiaad, toimus 1963. aastal. Selle algatajateks

olid Tartu Ülikooli eesti keele ja kirjanduse kateeder ning finantseerijaks haridusministeerium. Algusaastatel toimusid emakeele- ja kirjanduse olümpiaadid vaheldumisi üle aasta. (Rõigas 2003: 271) Hiljem on need kaks olümpiaadi lahutatud ning neile on lisatud veel ka rahvaluuleolümpiaad. Kirjandusolümpiaad, täpsemalt eesti kirjanduse olümpiaad, toimub endiselt üle aasta.

Maia Rõigas toob emakeeleolümpiaadi ülevaates ja ajaloos (2003: 271–272) välja, et esimesel kolmel aastal olümpiaadil konkreetselt sõnastatud teemat polnud, vaid need olid vaba teemavalikuga (vt lisa 1). Kuni 1986. aastani toimusid olümpiaadid kolmes voorus. I vooru jaoks olid mõeldud uurimisteed. Olümpiaadikomisjon koostas ülesanded nii II kui III vooru jaoks. Kolmandasse vooru pääseti juba nii uurimistööde kui ka II vooru põhjal. Esimese kolme olümpiaadi puhul võtsid II voorust osa kõik kahe viimase klassi õpilased. Edaspidi osales II voorus nn valikrühm. (Rõigas 2003: 272)

Alates 1990. aastast mindi üle kahele voorule. I vooru tööks sai siis uurimus. Üleminek kahandas oluliselt osavõtjate arvu (I voorus osalejate arv on kõikunud 44-st 219-ni), kuid muutis korraldajate sõnul tööd sisukamaks. (Rõigas 2003: 272) Aastate jooksul on enim kordunud nimesid (1988, 2002 ja 2016) ning suulist ja argikeelt puudutavad (1994, 2011, 2014), aga ka süntaksiga seotud teemad (Rõigas 2003; Tartu Ülikooli Teaduskool: Emakeeleolümpiaad).

Algselt toimus emakeeleolümpiaad kahes vanuseastmes: 9.–10. (varem 8.–9.) ja 11.–12. (varem 9.–11.) klass. 1986. aastal alustati eesti keele ja kirjanduse olümpiaadidega põhikooli 6. ja 7. klassile, koolisüsteemi muutudes 7. ja 8. klassi õpilastele. (Rõigas 2003: 272)

Emakeeleolümpiaad on üks pikema traditsiooni ning suurima osalejate arvuga Eesti olümpiaad, mis annab õpilastele võimaluse tutvuda emakeelega sügavuti ning seeläbi äratada keele vastu suuremat huvi. Paljude teiste universaalsete ainetega võrreldes jääb

emakeeleolümpiaadi kõrgeimaks tasemeks vabariiklik voor, kuna rahvusvaheline konkurents pole siinkohal võimalik. (Ress 2014: 63)

2017. aasta kevadel valminud seminaritöö (Kevvai 2017) käigus küsitleti Tartu Ülikooli keeleteaduse alused 2016/2017. õa teise osa kuulajaid. Küsimustele vastas 21 üliõpilast, neist 13 olid käinud emakeeleolümpiaadil. Emakeeleolümpiaadil osalejad vastasid muuhulgas ka küsimusele, kes neid sellele olümpiaadile suunas. Kõik vastanud ütlesid, et neid suunas emakeeleolümpiaadil osalema nende eesti keele õpetaja. Vastanute hulgas oli ka neid, keda saatis olümpiaadile eesti keele õpetaja, kuid kelle puhul sai olümpiaadil käimine aastatega harjumuseks, mis tähendas, et sel juhul ei olnud enam vaja õpilast oluliselt suunata.

Õpetajate seas läbi viidud küsitlusest (Kevvai 2017) selgus muuhulgas ka see, et lisaks varem nimetatud ajapuudusele on just emakeeleolümpiaadi puhul probleemiks ka teemade abstraktsus, mis ei võimalda tõhusat ettevalmistust. Õpetajad nimetasid ka mitmeid olmelisi probleeme nagu logistika keerukus ja kooli mikrokliima. Järgnevalt on välja toodud mõned näited õpetajate vastustest.

1. „Mõnikord on olümpiaadi teema nii üldine, et on raske midagi konkreetset õpilasele selgitada. Sageli on raske leida aega õpilase ettevalmistamise jaoks. Mõnikord on ka pärast olümpiaadi ülesandeid vaadates tunne, et kogu ettevalmistus on olnud ebavajalik, sest ülesandeid tuleb lahendada siiski oma intelligentsile tuginedes.“
2. „Maakoolis kipuvad andekad lapsed ägama ülekoormuse all. Neid soovitakse saata erinevatele aineolümpiaadidele, õpilasi kummitab ajapuudus.“
3. „Emakeeleolümpiaadi piirkonnavoorku valmistumine on harjutamise koha pealt õnnemäng, sest näidisülesandeid korraldajad tavaliselt ei paku.“
4. „1. Emakeeleolümpiaadil välja kuulutatud teema ei ole kooskõlas ülesannetega. Eraldi ette valmistada ei ole võimalik. 2. Ülikoolid ei ole kursis õppekavadega.“

3. 7. ja 12. klassidele tehakse samasugused ülesanded. Minnakse kergemat teed.“
5. „Logistika on keeruline.“
6. „Teemad väga üldised. Konkreetseid soovitusi napib.“
7. „Vahel on olümpiaadi teema nii umbmäärane, et minu koostatud materjalidest ei ole õpilasele kasu olnud. Olümpiaadile saatmist takistavad eelkõige haigused, sobivate õpilaste vähesus maakoolis, samuti mõni kolleeg, kes leiab, et õpilane peab keskenduma ainult tema aine olümpiaadile ega luba tal mujal osaleda.“
8. „Uurimistöid peetakse liiga aja- või töömahukaks.“
9. „Raske on ise koolist vaba päev võtta, et õpilastega kaasa minna ja töid parandama jääda. Õpilaste motivatsioon iseseisvalt harjutada on madal.“
10. „Mõnel korral on aega juhendamiseks vähevõitu, aga üldiselt probleeme pole.“
11. „Töö on pingeline ja varem oli sekundaarkirjandust raske kätte saada. Endal napib häid ideid mõnikord.“

Emakeeleolümpiaadi üks eesmärk on panna kooliõpilased rohkem emakeelest huvituma. Seetõttu oli ka seminaritöö (Kevvai 2017) seisukohalt oluliseks küsimuseks, kas viimaste aastate ülesannete seas oli neid, mis äratasid keele vastu sügavamalt huvi.

Kolmeteistkümnest vastajast seitse tunnistas, et olümpiaadil osalemine ja sealsed ülesanded panid keelest rohkem mõtlema ning tekitasid edasist huvi. Kaks inimest vastas, et huvi eesti keele vastu oli olemas juba enne olümpiaadile minekut ja võistlusülesanded vaid kinnitasid seda. Laiemat huvi keele vastu äratasid näiteks murde- ja kujundlikku keelt puudutavad ülesanded. Mitu üliõpilast rõhutasid, et emakeeleolümpiaadi formaat täidab oma eesmärgi ning tänu oma mitmekesisusele ja põnevusele tekitab noortes huvi keele vastu. Üliõpilastelt küsiti ka, mida emakeeleolümpiaadil osalemine neile õpetas või andis.

Nimetati järgmiseid omadusi ja oskusi:

- enesekindlus,
- kannatlikkus,
- pühendumine,
- uudishimu,
- keelelised teadmised,
- oskus keelt laiemalt näha,
- emakeeleoskuse erinevate tahkude arendamine,
- tahe keelega hoolikamalt käituda,
- sotsiaalsed oskused.

Olümpiaadi lõppvooru pääsemiseks tuleb õpilastel läbida kooli- ja piirkonnavoored. Kahe vanema vanuserühma õpilastel on võimalik piirkonnavooru alternatiivina koostada ka uurimistöõ. Vabariikliku paremusjärjestuse alusel kutsutakse lõppvooru kolme vanuserühma – 7.–8. klassi, 9.–10. klassi ning 11.–12. klassi parimate tulemustega osalejad. Viimastel aastatel on lõppvoorus osalejate arv jäänud 80 ja 90 vahele. (Teaduskool: Emakeeleolümpiaad)

Vabariiklikus lõppvoorus tuleb kõigil osalejatel lahendada oma vanuserühma ülesandeid, sõltumata sellest, kas lõppvooru pääseti piirkonnavooru tulemuse või uurimistöõga. Emakeeleolümpiaadi lõppvoorus osalevad õpilased on erineva tausta ning haridustasemega – koos võistlevad kaks klassi, kus vanematel õpilastel on teadmiste osas mõningane eelis. Seetõttu peavad ülesanded olema jõukohased nii vanematele kui noorematele.

Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetiste hulgast võib leida Valve-Liivi Kingisepa 2003. aastal koostatud „200 aastat eesti keele ülikooliõpet“, mis arengu- ja tulevikuperspektiivide kõrval kirjeldab ka 1980. ja 1990. aastatel toimunud uuendusi emakeeleolümpiaadi metoodika juures. Sellest väljaandest on võimalik lugeda

täpsemalt, kuidas on emakeeleõpetus ning olümpiaadid aastate jooksul arenenud ning missuguseid probleeme on erinevatel aegadel seoses olümpiaadiga ette tulnud. (Rõigas 2003)

1.3 Viimase viie aasta emakeeleolümpiaadid

2017. aasta kevadel valmis magistritöö autoril Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis seminaritöö „Emakeeleolümpiaad ja selle mõju osalejatele“, mis käsitles viimase nelja aasta (2014–2017) emakeeleolümpiaadi ülesannete tüüpe ja osalenute ning juhendajate refleksiooni osalemis- ja ettevalmistuskogemustele.

Üliõpilaste arvamuse ja seisukohtade saamiseks emakeeleolümpiaadist saadeti ankeet Tartu Ülikooli aine keeleteaduse alused 2016/2017. õa teise osa kuulajatele. Küsimustele vastas 21 üliõpilast. Nii emakeeleolümpiaadil käinute kui mittekäinute vastuste saamiseks koostati üliõpilastele ankeet, mis jagunes kaheks. Esimeses ehk üldises jaotises (10 küsimust) keskenduti vastajate üldandmetele ning sellele, missugustel olümpiaadidel osaletud on. Teine jaotis (8 küsimust) oli mõeldud vaid emakeeleolümpiaadist osavõtnutele ning puudutas selle ettevalmistus- ja osalemisprotsessi. (Kevvai 2017)

Uurimuses osales ka 48 emakeeleõpetajat õpetajat üle Eesti. Emakeele ainesektsiooni maakondlike esindajate kaudu saadeti ankeedid eesti keele õpetajatele. Ühele maakonnale saadeti need ka otse koolidesse.

Uurimistööst selgus, et emakeeleolümpiaad toetab oma peamisi eesmärke, milleks on õpilastes keele vastu huvi äratamine ning erinevate oskuste (kannatlikkus, enesekindlus, keelelised teadmised, sotsiaalsed oskused jne) arendamine. Lisaks tuli õpilaste ja juhendajate vastustest välja koondpilt, kuidas näeb välja olümpiaadiks valmistumise

protsess. See on oluline ka käesoleva magistritöö seisukohalt, kuna mitmed õpetajate mured seoses emakeeleolümpiaadi ülesannetega saavad ka selles töös kinnitust.

Aasta	Olümpiaadi nimi	Korraldaja
2014	„Sõnavara õpilase pilguga“	Tartu Ülikool
2015	„Ilus eestikeelne lause“	Tallinna Ülikool
2016	„Nimed minevikust tänapäeva“	Tartu Ülikool
2017	„Stiil ja sõnavara“	Tallinna Ülikool

Tabel 1. 2014–2017. aasta olümpiaadide üldandmed. (Kevvai 2017)

Seminaritööst saadud tulemused ja ülesannete jaotamine on aluseks võetud ka käesolevat uurimistööd silmas pidades. Selle käigus uuriti täpsemalt, missuguseid ülesandeid on õpilastele lahendamiseks mõeldud. Ülesanded klassifitseeriti kahte rühma: teadmispõhised ülesanded ning materjali analüüsil põhinevad ülesanded.

Teadmispõhiste all on silmas peetud ülesandeid, mis vajavad koolis või iseseisvalt väljaspool eesti keele tunde omandatud eelteadmisi. Selliste ülesannete puhul ei anna olümpiaadi koostajad õpilastele ette palju vihjeid, näiteid, reegleid ja muid abivahendeid. Tuleb ise meelde tuletada reegleid, soovitusi ja muud, mida eesti keele tundides õpitakse. Materjali analüüsil põhinevad ehk nn nuputamisülesanded on selle uurimistöö seisukohalt vaadatuna ülesanded, milles toob eduka lahenduse olemasolevate teadmiste, keelelise tunnetuse ning ette antud reeglite või lisamaterjalide põhjal seoste loomine. Selliste ülesannete seas on palju selliseid, mida kooliprogrammis enamasti ei õpetata. (Kevvai 2017)

Teadmispõhiseid ning materjali analüüsil põhinevaid loogikaülesandeid on mõnel juhul keeruline eristada, sest on ülesandeid, kus rakendatakse nii üht kui teist meetodit. Siiski nähtus seminaritöös (Kevvai 2017), et nii Tallinna kui Tartu ülikooli koostatud töödes on esindatud kummagi kategooria ülesanded. Fakt, et ülekaalus on just loogikaülesanded, kinnitab ka korraldajate soovi panna õpilasi end paremini põhjendama ning nägema keeles süsteeme. Tartu Ülikooli teadur ja 31. emakeeleolümpiaadi „Nimed minevikust tänapäeva“ žürii esimees Helen Plado on Oma Keeles (2016: 82–88) rõhutanud, et olümpiaadi koostades pööratakse tähelepanu just ülesannetele, mis rakendaksid õpilaste analüüsi-, põhjendamis- ja süsteeminägemisuskust.

1.4 33. emakeeleolümpiaad

2018. aastal toimunud 33. emakeeleolümpiaadi teema oli „Eesti keel kui riigikeel“ ning seda korraldasid Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi juures tegutsev olümpiaadi žürii ja Tartu Ülikooli teaduskool. Olümpiaad toimus traditsiooniliselt kolmes vanuserühmas (7.–8. klass, 9.–10. klass ja 11.–12. klass). (Teaduskool: Emakeeleolümpiaadi juhend)

33. emakeeleolümpiaadi lõppvooru kutsuti kokku 80 õpilast, kellest 70 tulemused jõudsid olümpiaadi protokollile. (Teaduskool: Lõppvooru kutsutud õpilased ja lõppvooru tulemused) Kui varasematel aastatel oli emakeeleolümpiaadi lõppvooru võimalik pääseda kas piirkonnavooru tulemuse või uurimistööga, siis 2018. aastal lisandus keskmisele ja vanemale vanuserühmale veel üks võimalus: kirjutada projekti „Miljon pluss“ raames Vikipeedia artikkel keeleteaduse või keelekorralduse temadel. (Teaduskool: Emakeeleolümpiaadi juhend)

Olümpiaadi žürii esimehe Katrin Kerni sõnul oli 2018. aasta emakeeleolümpiaadi peamine idee vaadelda, kuidas meie riigikeelt on ligikaudu saja aasta jooksul arendatud ja korrastatud. Uurimistöid tehes oli õpilastel võimalik mõtiskleda muudatuste ja kirjakeele arenemise üle, kuid enim pälvis Kerni hinnangul tähelepanu hoopis keele tulevik ja eesti keele kestlikkuse teema. Kokku laekus sel aastal 12 uurimistööd ning just kolm neist olid suunatud keele tulevikule. Võrreldes 8–10 aasta taguse ajaga, laekus uurimusi sel aastal siiski üsna vähe. Näiteks 2010. aastal laekus žüriile 84 uurimistööd (Lepajõe 2010: 92). Lõppvooru pääses uurimistöödega kahe vanuserühma peale kokku seitse õpilast ning Vikipeedia artiklitega täiendavalt kolm õpilast. (Kern 2018: 59–61)

Ühe esiletõstetud töö tulemusena tuli välja, et noortele on eesti keel küll oluline, kuid inglise keelt ei ole võimalik kõrvale jätta. Selle töö autor oli Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasiumi õpilane Georg Timoštšenko (juhendaja Elma Künnapas), Vaadeldi ka näiteks seda, kuidas inimesed keelereegleid tunnevad. Nagu ka Katrin Kern tões, on inimeste jaoks üks keerulisemaid teemasid kohanimeliste täiendite õigekiri. (Kern 2018: 59–60)

Emakeeleolümpiaadi piirkonnavoordes osalejate arv pani korraldajad sel aastal rõõmustama. Ülesandeid lahendas üle Eesti 1707 õpilast. Kõige rohkem oli osalejaid tavapäraselt 7.–8. klassidest – 708, 9.–10. klassidest 592 ja 11.–12. klassidest 407. (Kern 2018: 61–62) Tasub märkida, et kõige nooremal vanuserühmal puudusid ka alternatiivsed võimalused uurimistöö ja Vikipeedia artikli näol osaleda. Kern tõi 33. emakeeleolümpiaadi kokkuvõttes välja, et selline huvi eesti keele vastu tuleks ära kasutada veel mingil moel – olgu selleks siis keeleviktoriin või midagi muud. (Kern 2018: 61) Viimane mõte toetab ka emakeeleolümpiaadi peamist eesmärki eesti keelega tegeleda ja juhatada keelega tegelema noori ja motiveeritud inimesi.

Enim oli 2018. aasta piirkonnavoorus osalejaid Harjumaal – 199 õpilast. Tallinna ja Tartu kõrval olid tavapäraselt rohke osavõtuga piirkonnad Pärnu linn, Lääne-Virumaa ja Saaremaa, sel aastal üllatajana ka Võrumaa. (Kern 2018: 61)

Žürii esimehe sõnul on olümpiaadiülesannete koostamine alati omamoodi pingutust nõudev ülesanne, kuna vanusrühmadel peavad olema võimalikult võrdsed võimalused. „Tasakaalus on püütud hoida teadmisi kontrollivaid ning loogika ja loovuse abil lahendatavate ülesannete osa.“ (Kern 2018: 61–62) Just selline eeldus on aluseks ka selle töö kontekstis ülesannete ja lahenduste analüüsimisel ning magistritöö taustaks oleval seminaritööl.

Emakeeleolümpiaadi lõppvoorus olid läbivateks temadeks keeleuuendus, keelehoole ja keelekorraldus. Muuhulgas tuli osalejatel kahe näite võrdlemise varal analüüsida, kuidas on muutunud teabe esitamine õigekeelsussõnaraamatus. Ülesande koostaja sõnul oli üllatav, et 9. ja 10. klassi õpilastel õnnestus lahendamine paremini kui vanema vanuseastme õpilastel. Lisaks toonitasid korraldajad, et õigekeelsussõnaraamatu kasutamist tuleks koolis rohkem harjutada. (Kern 2018: 62)

2 Materjal ja meetod

2018. aasta emakeeleolümpiaadi uurimiseks kogusin Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudist kokku selle aasta vabariikliku vooru lahendatud tööd ning jagasin ülesanded kahte kategooriasse – teadmispõhised ning materjali analüüsil põhinevad ülesanded. Kategooriate loomisel on aluseks võetud samateemaline seminaritöö, kus käsitlesin 2014.–2017. aasta olümpiaade ning nende ülesandeid.

Magistritöö uurimuslik osa on jagatud mõtteliselt kahte rühma – teadmispõhised ülesanded ning materjali analüüsil põhinevad ehk nn nuputamisesanded. Teadmispõhised on ülesanded, milles on õpilastel vaja rakendada eelteadmisi, näiteks keelereegleid. Materjali analüüsil põhinevate ülesannete hulka kuuluvad aga ülesanded, milles pole eelteadmised olulised. Eduka lahenduse toob sellistes ülesannetes oskus alusteksti või näidetega töötada. Nende ülesannete lahendusi ja vigu jälgides luuakse koondpilt, mille alusel on võimalik teha ka järeldusi ja üldistusi. Siinkohal tuleb rõhutada, et järeldused ja üldistused ei ole absoluutsed ning tuginevad töö autori subjektiivsetele otsustustele.

Uurimiseks kasutasin nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset analüüsi. Kuna selles magistritöös on uurimise alla võetud kolme vanuserühma vabariikliku vooru tööd, mida oli kokku 70, ning iga vanuserühma ülesanded (kokku 28), on paljuski tegemist statistilise analüüsiga sellest, kuidas õpilastel ülesanded õnnestusid. Selles esitatakse arvandmeid ning tuuakse võimalusel välja nähtuste põhjuslikud seosed.

Samas on tegemist ka kvalitatiivse uurimusega, täpsemalt on kasutatud põhistatud teooriat ning induktsioonmeetodit (Õunapuu 2014). Selleks, et teada saada, kuidas õpilased ülesandeid lahendasid, ning millest neid sooritades lähtusid, oli tarvis vaadata olümpiaadiülesannete tervikpilti ning püüda leida seoseid vastuste ning õpilaste oletatavate teadmiste vahel.

Et ülesandeid võimalikult otstarbekalt jagada ning iseloomustada, tuli need esmalt mitu korda läbi lugeda ja süveneda olümpiaadil osalejate vastustesse. Saanud ülesannetest selge ülevaate, koostas nende põhjal ülevaatliku tabeli (vt lisa 5), kuhu kandsin ülesannete kaupa nende kategooria (teadmispõhised ülesanded ja materjali analüüsil põhinevad ülesanded) ning iseloomu (info).

Kolmandas peatükis on avatud kõikide vanuserühmade ülesanded ning lisatud õpilaste soorituse kokkuvõte. Iga vanuserühma ülesannete lõpus on toodud ülesannete kokkuvõte ning seosed ainekavaga. Ülesannete paremaks mõistmiseks on need algkujul lisatud magistritöö lõppu (vt lisa 2, lisa 3, lisa 4).

3 Ülesannete analüüs

Kuigi teemad ja alustekstid olid kõikidel vanuserühmadel paljuski sarnased, oli näha, et olümpiaaditöö koostajad on mõelnud sellele, et need tuleb iga vanuserühma jaoks vastavalt kohandada. Täielikult samasuguseid ülesandeid oli vanuserühmade peale vaid kaks, mis ei ole võrreldav seminaritöö (Kevvai 2017) käigus uuritud 2015. ja 2017. aasta emakeeleolümpiaadis olnud identsete ülesannetega kogusega. 2015. aasta olümpiaadis olid täielikult identsed kahe vanuserühma ülesanded ning 2017. aastal olid kõigis vanuserühmades ülesanded küll samasugused, kuid paljudel juhtudel olid vastavalt sihtrühmale ära vahetatud sõnad, laused või alustekstid, millega tööd tehti. Sellele, et erinevate vanuserühmade ülesanded on samad, viitasid ka seminaritööle (Kevvai 2017) vastanud õpetajad, kes tõid välja probleemi, et ülesanded on sageli kõige noorematele ja vanematele samasugused.

33. emakeeleolümpiaadi kõigis vanuserühmades lähtuti mingil kujul tsitaatsõnade kasutamisest, Johannes Aaviku keeleuudusest, keele süsteemide teemadest ja sõnaraamatute võrdlemisest. Ülesanded ja tekstide keerukus olid valitud ja kohandatud vastavalt vanuserühmale. Lisadest 2–4 leiab ka ülesannete jaotuse kahe kategooria (teadmispõhised ning materjali analüüsil põhinevad ülesanded) põhjal.

Teadmispõhiseid ülesandeid ehk selliseid, kus õpilasel tuli teada termini tähendusi, reegleid või muud, oli kõigile vanuserühmadele mitu. Mõistagi on ka selliseid ülesandeid, kus tuleb rakendada mõlemat – nii loogikat ja materjaliga töötamise oskust kui ka teadmisi. Materjali analüüsil põhinevad ülesanded olid mitmekesised. Peamiselt keskenduti sõnavara tundmisele ning sellele, kuidas õpilased oskavad olemasoleva materjali põhjal tähendusi või vorme tuletada.

NOOREM VANUSERÜHM (7.–8. klass) – 9 ülesannet; 18 osalejat (7. klass: 6 õpilast, 8. klass: 12 õpilast)

KESKMINE VANUSERÜHM (9.–10. klass) – 9 ülesannet; 25 osalejat (9. klass: 5 õpilast, 10. klass: 20 õpilast)

VANEM VANUSRÜHM (11.–12. klass) – 10 ülesannet; 27 osalejat (11. klass: 14 õpilast, 12. klass: 13 õpilast)

3.1 Noorem vanuserühm (7.–8. klass)

7.–8. klassi vanuserühma õpilastel oli lahendamiseks kahes plokis kokku 9 ülesannet. Ülesandeid lahendas 18 õpilast. Selle vanuserühma puhul olid materjali analüüsil ja loogikal põhinevad ülesanded ning teadmispõhised ülesanded tasakaalus. Mõlemaid ülesandeid oli viis, sealhulgas üks neist kuulus mõlema kategooria alla. See kinnitab ka 33. emakeeleolümpiaadi esimehe sõnu, et ülesannete koostamisel püüti hoida tasakaalus mõlemat laadi ülesandeid.

7.–8. kl										
	ÜL 1	ÜL 2	ÜL 3	ÜL 4	ÜL 5	ÜL 6	ÜL 7	ÜL 8	ÜL 9	
Teadms-põhine		x	x			x	x		x	5
Materjali analüüs	x	(x)		x	x		x	x		5
Info	Nuputamis-ülesanne keeletunnetuse ja materjali põhjal.	Töö tekstiga, sõnade õigekirjenduste põhjal.	Tsitaat- ja võõrsõnade õigekirjenduste menüüs.	Töö materjaliga.	Nuputamis-ülesanne keeletunnetuse ja materjali põhjal.	Kirjavahe-märkide õigekiri.	Töö materjaliga.	Nimed	Põim- ja rind-lause	

Tabel 2. Noorema vanuserühma ülesanded kategooriate põhjal.

Ülesanne 1. Noorema vanuserühma esimeses ülesandes tuli osalejatel kokku viia Johannes Aaviku sõna ning selle tänapäevane vaste. Ülesande lihtsustamiseks oli toodud iga Aaviku sõnaga ka üks näitelause. Järgnevalt on toodud sõnad koos eksimuste

arvuga, mis on esitatud sulgudes: *luutlik* (13), *kaavitus* (0), *neik* (3), *nõnge* (1), *jaunis* (11), *malnis* (4), *lave* (4), *nõmik* (2), *reivik* (2), *eede* (2).

Veatult lahendas ülesande viis õpilast, 2–3 viga oli kaheksal õpilasel, ülejäänud eksisid rohkemate sõnadega. Kordagi ei eksitud sõna *kaavitus* tänapäevase tähenduse leidmisel. Kõige keerulisemaks osutus sõnade *luutlik* (välistav) ja *jaunis* (suursugune) tundmine, mille tähenduse paljud ära vahetasid. Kuna Aaviku sõnad on kooliõpilaste jaoks enamasti tundmatud ning tähendusi leiti ilmselt keeletunnetuse ja sõnade analüüsi põhjal, võis segadust valmistada see, et mõlemal juhul oli tegemist omadussõnaga.

Ülesanne 2. Ülesandes tuli õpilastel tutvuda 1918. aastal Tartu Eesti Noorsoo Liidu poolt välja antud taskukalendri väljavõttega, milles esitati reeglid võõrsõnade kirjutamise kohta. Õpilastel tuli leida antud reeglite põhjal näiteid, missuguseid sõnu tänapäeval enam selliselt ei kirjutata. Kuigi õpilastele oli ette antud reeglistik, tuli näitesõnadele tänapäevase õige sõnakuju teadmiseks kasutada olemasolevaid teadmisi eesti sõnade õigekirjutusest.

Näide. *Pikad vokaalid kahekordse tähega: resultaat, kultuur, geoloogia, antitees, autoriteet, illusioon, konservatoorium, ideaalne, aktiivne, reageerima; ka kuigi rõhk esimesel silbil: eksemplaar, honoraar jne.*

Ülesande lahendajal oli sellest reeglist võimalik välja tuua kaks sõna: *eksemplaar* ja *honoraar*, mis tuli vastavalt parandada *eksemplar* ja *honorar*.

Veatuid lahendusi selles ülesandes ei olnud. Peamiselt eksiti sõnade *shimäär* (*kimäär*), ja *bagaash* (*pagas*) vastete välja mõtlemisel ja õigekirjas. Sõnale *shimäär* leidis õige vastuse vaid üks õpilane ning *pagasi* asemel pakuti õigeks sõnakujuks veel *bagaš**, *bagaaz** või jäeti vastamata. Kui sõna *pagas* on tänapäevalgi üsna sageli kasutusel, siis *kimäär* on pigem haruldane. Võõrsõnade õigekirja käsitletakse kooliprogrammis nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis (PRÕK lisa 1, GRÕK lisa 1), kuid loomulikult areneb

võõrsõnade õigekirja oskus kogu kooliaja vältel. Seega näitab võõrsõnade tundmine peamiselt õpilaste silmaringi ning teadmisi emakeelest.

Ülesanne 3. Selles ülesandes oli õpilastele ette antud kümme toitu menüüst, milles tuli osalejatel parandada õigekirjavigu. Selles ülesandes eksiti kõige rohkem sõnadega *brokoli*, *kohv*, *strooganov*, *kotlet* ja tsitaatsõnade (*tagiatelle*, *coleslaw salat*) käänamise ning nende eristamisega tekstist.

Näide. Sõna *brokkolikreemsupp* tuli muuta *brokolikreemsupp* või *veisemaksastrooganov* parandada *veisemaksastrooganov*.

Hästi õnnestus selles ülesandes enamikel õpilastel tsitaatsõnade eristamine tekstist ning sõnade *besee*, *pikkpoiss* ja *kartulipüree* kirjutamine. Viimasel kahel juhul oli tarvis sõnad liitsõnana kokku kirjutada.

Parandatud töödest võis aga näha, kuidas ühe sõna puhul rakendati magistritöö autorile arusaamatut hindamist. Sõna *brokkolikreemsupp** puhul loeti õigeks ka *brokolikreemisupp* ja *brokoli-kreemsupp*. Samas leidus töid, kus oli sõnakujul *brokolikreemisupp* omastava käände lõpp *i* maha tõmmatud. Eesti Keele Instituudi keelenõuandesse tehtud päringule vastas Kairi Tamuri, et sõna peaks kirjutama siiski *brokolikreemsupp*. Tasub mainimist, et tegelikult taunib keelenõuanne sõna *kreemsupp* kasutamist ning soovitab selle asemel hoopis sõna *püreesupp* kasutamist (EKI: Keelenõuvakk).

Ülesanne 4. Ülesandes tuli õpilastel leida kahe sõnaraamatukirje (õigekeelsuse sõnaraamat 1960. aastast ja eesti õigekeelsussõnaraamat 2013) põhjal aspektid, mis on keelelise info esitamises muutunud, ning neile lisada näide. Näiteks toodi välja, et tüüpsõna märged ja käändelõpud on neis sõnaraamatutes teistsuguses järjekorras ning erineva fondiga. Erinevusena nimetati ka sõna juurde kuuluvat seletust ja lauseid, sest uuemas 2013. aasta ÕSis ning viimasel hetkel kehtivas sõnaraamatus, kuuluvad sõnaartikli juurde ka täpsustavad laused.

Selle ülesande lahendas õigesti kolm õpilast, neli õpilast oli teinud pisivigu sõnastusel ning kõigil oli lahendatud ülesanne vähemalt pooltele punktidele. Punktide kadu tuli peamiselt halvast või puudulikust sõnastusest ning poolikult lahendatud ülesandest. Näiteks oli üks õpilane kirjutanud, et 1960. aasta sõnaraamatus ei ole näiteid, kuidas käänata, kuid 2013. aasta sõnaraamatus on mitmeid näiteid. See ei vastanud tõele, sest ka vanemas versioonis oli omastav kääne näidatud. Üks 8. klassi õpilane nimetas ka seda, et sõnaraamatutes on muutunud näidissõnade tähistamine, kuid jääb arusaamatuks, mida ta sellega mõtles.

See ülesanne ei nõudnud palju eelteadmisi, kuid kasuks tuli kindlasti varasem kogemus sõnaraamatute kasutamisel ning teadmine selle märgistusest ning terminitest. Teoreetiliselt on sellist tüüpi ülesannet võimalik lahendada ka materjali põhjal ning ilma eelteadmisteta

Ülesanne 5. Ülesanne põhines Johannes Aaviku tekstil, kust oli välja jäetud erinevaid sõnavorme ning õpilastel tuli need lüngad täita sobivate sõnadega, kusjuures sõnad ja sobivad vormid tuli teksti põhjal ise tuletada. Järgnevalt on toodud üks lõik Aaviku terviktekstist koos õigete vastustega, mis on märgitud poolpaksus kirjas.

Näide. *See proov sisaldab ja demonstreerib uuendusi, mida täitsa mõistlikuiks ja läbiviidaviks peame ning mis vaja viibimata tarvitusele võtta. Suurem osa on vist publikumile juba tuttavad meie broshüüride kaudu „Mõned keelereeglid“ ja „Keele kaunima kõlavuse poole“, aga ka „Eesti kirjanduses“ ilmunud artiklite ning „Postimehe“ „Wäikeste keeleliste märkuste“ läbi; neist on tähtsamad: lühemad mineviku vormid „nad tulivad“ asemele „nad tulid“; lühemad sid-tumad partitiivid: **jalgu, kohti** jne, mitte jalgasid, kohtasid; kus võimalik sse-tumad illatiivid: (sellesse) **ajajärku, sülle, sohu, öhe**, mitte ajajärgusse, sülesse, soosse, ööse. [---]*

minesõnade asemel kus võimalik lühemad muulõpulised substantiivid, kus mitte tegevust, protsessi üleüldiselt, vaid resultaati või üksikut juhtumist mõeldakse, ehk spetsiaalsemas tähenduses tarvitatakse: uurimus, nõue, teadaanne, andeksand, murrang jne, mitte uurimine, nõudmine, teadaandmine, andeksandmine, murdmine

Veatult ei lahendanud seda ülesannet keegi, kuid kolmel õpilasel oli ülesandes ainult kaks viga. Kõikides olümpiaaditöodes eksiti sõnade *andeksandmine* ja *murdmine* puhul. Samas lauses osutus eksitavaks ka sõna *uurimine* kasutamine, mille asemel pakuti pigem *uuring*.

Ülesanne 6. Õpilastele oli antud parandamiseks tekst, mis oli koostatud laulja Elina Nechayeva intervjuu põhjal. Analoogne ülesanne oli samal vanuserühmal ka 2016. aasta olümpiaadis, mis kandis pealkirja „Nimed minevikust tänapäeva“, kui õpilastele esitati muudetud kujul intervjuu laulja Jüri Pootsmaniga (Kevvai 2017). Õpilastelt oodati siinkohal nii kirjavahemärkide kui ka algustähevigade parandamist.

Selles ülesandes osutus keerulisemaks otsekõne kirjavahemärgistamine, kus eksiti peamiselt reegli vastu, mis ütleb, et otsekõne lauselõpumärk asub jutumärkide vahel. Samas ülesandes eksiti muuhulgas ka põimlause kirjavahemärgistusega. Kui põimlause käsitletakse 8. klassi eesti keele õppevaras, siis otsekõne õigekirjaga alustatakse juba põhikooli alguses. Seega oleks need kirjavahemärgid pidanud õpilastel selged olema, kuid ilmselt on tegemist raske teemaga.

Ülesanne 7. Õpilastel tuli ülesandes kiriapildi ja oma keeletunnetuse põhjal kokku viia vana ja uus sõna. Seejärel tuli õpilastel oma sõnadega selgitada, kuidas vanad sõnad on moodustatud. Selle ülesandega saadi valdavalt hästi hakkama, kuid veatuid töid ei olnud. Üksikud eksimused olid erinevate sõnade puhul. Enim eksiti sõna *nihilism*, *proosa*, *luukere* ja *püramiid* vana vaste tundmisega. Lihtsaimaks osutus sõnade *kolmenurga teadus* (trigonomeetria), *kantik* (kuup), *wildak pikknurk* (rööpkülik) ja ilma-

kerre (taevakeha) tundmine. Põhjus seisneb siinkohal ilmselt selles, et vana sõna annab siiski edasi seda, missugune antud ese välja näeb.

Näide. *Poliktundja – võhik, kuiwik – luukere, kainend – proosa, kandiline kuhu – püramiid, ei-midagi-dus – nihilism või tõbetundmine – patoloogia.*

Sõnade moodustamise viisidena toodi peamiselt välja nende iseloomustamine ja kirjeldamine ning olemasolevate sõnade ühendamine sidekriipsuga. See osa ülesandest osutus aga oluliselt keerulisemaks ning õigeid vastuseid oli vähe. Valedeks vastusteks loeti näiteks õpilaste poolt pakutud võimalused: „lühike seletus, mis see on“, „vaadati, millega see sõna seotud on või mida selline inimene teeb, kes selle asjaga tegeleb“ või „välimuse ja tähenduse põhjal“.

Kooliprogrammi tiheduse tõttu jõutakse vanade sõnadega tutvuda üsna pinnapealselt. See, kui palju sellise teemaga tegeleda jõutakse, sõltub suures osas aineõpetaja valikutest ja isiklikust eelistusest, sest eesti keele ainekavas (PRÕK lisa 1) pole seda ette nähtud. Seega on selline ülesanne olümpiaadil enamasti pigem loterii ega toeta otseselt eesti keele ainekava.

Ülesanne 8. Õpilastel oli lahendamiseks ka ülesanne, kus neile oli ette antud 35 eesnime, mille uurimise tulemusena tuli kirja panna üks piirang, mis kehtib täishäälikute kasutamisel nimes. Lisaks tuli vastata ka küsimusele, kas see piirang kehtib ka muudes sõnades, mis ei ole võõr- ja hüüdsõnad, ning lisada 6 näidet. Ülesande esimeses pooles loeti õigeks erineva sõnastusega mõte, et eesti keeles võib silbis olla üks täishäälik või täishäälikühend (*Toi-vo, Õi-e, Hil-ja*).

Selle ülesandega said veatult hakkama kaks õpilast, kahel õpilasel oli üksikuid vigu sõnastamisel või näidete toomisel. Samas on huvitav see, et kui 13 õpilast sai selles ülesandes vähemalt pooled punktid (maksimum 8 punkti), siis 5 õpilast sai 1,5–3 punkti. Lahenduste vaatlemisel ilmnes, et õpilased küll oskasid mingil määral piirangu

sõnastada, kuid näidete toomine oma väidete põhjendamisel osutus keeruliseks või puudulikuks.

Ülesanne 9. Koolitarkust oli nooremal vanusrühmal vaja mitmes ülesandes. Selles ülesandes pidid õpilased ise sobiva skeemi järgi koostama rind- ja põimlauseid, neid kirjavahemärgistama ning lause tüübi järgi ära tundma. Kui vaadata põhikooli riiklikku õppekava ning eesti keele ainekava (PRÕK lisa 1), on see teema III kooliastme jaoks igati aktuaalne, kuid tegelikkuses on kirjastuste poolt pakutavates õppekomplektides põim- ja rindlause 8. klassis käsitletav teema.

Veatult ei lahendanud seda ülesannet keegi. Kuigi selles vanuserühmas olid arvulises ülekaalus 8. klassi õpilased, õnnestus ka 7. klassi õpilastel siit punkte koguda. Lahendusi uurides ilmnes, et ühel 7. ja ühel 8. klassi õpilasel õnnestus ülesandest saada vaid 1 ja 1,5 punkti 12 punktist. Ühel 7. klassi õpilasel puudus teadmine, mis on põim- ja rindlause olemus, kuid punkte koguti siiski osalauseste õige jaotamise eest. Kuigi 7. klassi õpilased said enamasti selle ülesandega keskmiselt hakkama ning punkte koguti, siis saab kinnitada, et 8. klassi õpilased on põim- ja rindlause teema osas eelisseisus ning kokkuvõtlikult pisut paremate tulemustega.

Noorema vanuserühma ülesanded tervikuna on üsna sõnapõhised. Neist võib leida nii võõrsõnade ja tsitaatsõnade õigekirja, uute ja vanade sõnade kõrvutamist kui ka sõnavormide tuletamist vastavalt tekstile (ül 5). Etteantud ülesanded arendasid õpilaste oskust näha keeles süsteeme ning tajuda sõnade tähendusi. Lisaks arendati analüüsioskust. Kuigi koolitundides tegeletakse eesti keelega iga päev, on olümpiaad heaks võimaluseks laiendada veelgi silmaringi keeleteaduse vallas.

Kõik ülesanded, välja arvatud viimane, on eakohased ning vastavuses eesti keele ainekava ning põhikoolile pakutavate õppekomplektidega. Töödest ilmnes, et olümpiaadil osalenud 7. ja 8. klassi õpilased tunnevad sõnavara hästi ning oskavad töötada ka olemasolevate materjalidega. Kahtlust, et vanemate klasside õpilastel on

nooremate ees eelis, kinnitab ka see, et lõppvooru pääses 8. klassidest poole rohkem õpilasi kui 7. klassidest. Arvestada tuleb aga ka seda, et selles osas, kes pääsevad lõppvooru, mängib rolli piirkonnavooru ülesannete tase, mida selle uurimistöökontekstis ei uurita.

3.2 Keskmise vanuserühm (9.–10. klass)

2018. aastal toimunud emakeeleolümpiaadi keskmisele vanuserühmale oli lahendamiseks kokku 9 ülesannet. Teadmispõhiseid ja materjali analüüsil põhinevaid ülesandeid oli sarnaselt nooremale vanuserühmale üsna võrdselt. Kuna mitmed ülesanded on segu ühest ja teisest liigitusest, on keeruline öelda konkreetseid arve, kuid väikeses enamuses olid siingi materjali analüüsil põhinevad ja nuputamisülesanded. Ülesandeid lahendas 25 õpilast.

Teadmispõhistest ülesannetest keskendus suur osa sõnavara tundmisele ja kasutamisele. Näiteks oli keskmisel vanuserühmal ülesandeid astmevahelduse, tsitaatsõnade, võõrsõnade ja omasõnade kasutamise, kirja kirjutamise ning palatalisatsiooni kohta (lisa 5).

9.–10. kl	ÜL 1	ÜL 2	ÜL 3	ÜL 4	ÜL 5	ÜL 6	ÜL 7	ÜL 8	ÜL 9	
Teadmispõhine	x					X	x		x	4
Materjali analüüs	x	x	x	x	x		(x)	x		6+1
Info	Omasõnad ja võõrsõnad	Töömaterjaliga.	Töömaterjaliga	Töömaterjaliga, sõnatüübid	Töömaterjaliga.	Astmevaheldus	Palatalisatsioon	Töömaterjaliga. J. Aaviku sõnad	Kutse	

Tabel 3. Keskmise vanuserühma ülesanded kategooriate põhjal.

Ülesanne 1. Keskmise vanuserühma esimese ülesandena tuli õpilastel leida oma teadmiste ja teksti põhjal omasõnadele võõrsõnalised vasted. Ülesanne osutus üsna lihtsaks, kuna veatult sai selle ülesandega hakkama kaheksa õpilast ning üle nelja vea ei teinud ükski õpilane. Üllatavalt eksiti kõige rohkem sõnale *sõnamäng* vaste leidmisega, milleks oli *kalambuuri*. Õpilased märkisid selle sõna puhul sobivaks aga *eufemism*. Kuigi tundub, et viimastel aastatel on kalambuuriid uue hingamise saanud ning levivad ka sotsiaalmeedias, siis ülesandest paistab, et kooliõpilasteni see teadmine pigem ei jõua.

Ülesanne 2. Ülesandes tuli 1918. aastal ilmunud „Eesti keele õigekirjutuse sõnaraamatu“ keelereeglite põhjal vastata erinevatele küsimustele ning konstrueerida seejärel reeglitele vastavalt sõnavorme lünktekstis. Ülesanne osutus üsna keeruliseks ning ükski lahendaja ülesandest maksimumpunkte (10 punkti) ei saanud. Viiel õpilasel oli kuni viis viga, ühel õpilasel ei õnnestunud anda ühtegi õiget vastust ning üks sai 0,5 punkti. Järgnevalt on lisatud üks lõik ülesandest koos õigete vastustega, mis on esitatud poolpaksus kirjas.

Näide. Moodusta eelnevas tekstis esitatud reeglite põhjal tud-kesksõna vormid tegusõnadest *sülgama süljatud*, *sulgema suletud*, ning omastava käände vormid nimisõnadest *sõrg sõra*, *nälg nälja*, *telg telje*.

Just näites toodud sõnade moodustamine õnnestus osalejatel ka kõige paremini. Kõige keerulisemaks osutus õpilaste jaoks aga etteantud reeglite põhjal *tu*-lõpuliste omadussõnade (*võrratu – võrratul*, *varatu – varatum*) käänamine. Raskusi valmistas ka termini *painuv omadussõna* (muutuv, laadivahelduslik omadussõna) seletamine, millele tuli vastus leida keelereeglite ja enda teadmiste põhjal. Paljudes töödes eksiti ka sõnade pööramisel ja käänamisel, kus ei arvestatud eesti keele laadivaheldusega, mis tuleb lihtsalt ära õppida.

Ülesanne 3. Ülesandes tuli osalejatel jagada 20 verbi vastavalt kontinuatiivideks, momentaanideks, frekventatiivideks ja refleksiivideks. Kirjelduses oli toodud ka kõigile võõrsõnalistele terminitele selgitused. Kuigi ühtegi täielikult õigesti lahendatud tööd ei olnud, said keskmise vanusrühma õpilased sellega üsna hästi hakkama.

Eeldades, et terminid ise on 9. ja 10. klassi õpilastele pigem võõrad, saadi materjaliga töötamisega hästi hakkama. Näiteks eksiti kõige rohkem sõna *aurustuma* määramisega õigesse tulpa. Paljud õpilased määrasid selle kontinuatiiviks, kuid tegelikult on tegemist refleksiiviga.

Ülesanne 4. Õpilastel tuli otsustada, missugusesse õigekeelsussõnaraamatu tüüpi võiks kuuluda laensõnad „dopper“, „jadi“, „drents“, „farafliü“, „gardeelo“, „renkaal“, „glee“, „lenariino“, „kreedal“ ja „dubi“. Ette oli antud *koi-*, *elu-*, *pere-* *õpik-* ja *riik-* tüüpi sõnad. Pärast sõnade jagamist õigesse tulpa tuli õpilastel sõnastada kolm tunnust, mille põhjal muuttüüpide jagamine otsustati. Kui tunnus oli korrektne, saadi selle eest ka punkt.

Lausa 13 õpilast eksisid selles ülesandes vaid kuni kolmel korral ning kolm õpilast said alla 4 punkti (maksimum 13 punkti). 15 õpilast määrasid kõik sõnad õige tüüpsõna alla, eksiti vaid tunnuste kirjanemisel. Ülejäänud 10 õpilast eksisid erinevate tüüpide juures ning üldistusi, missugused tüübid olid kergemini või raskemini määratavad, pole võimalik teha. Sellest, et ülesanne õnnestus hästi, on võimalik järeldada, et õpilastel on kas oskus näha keeles süsteeme või jõuavad paljud õpetajad koolitunnis või olümpiaadi ettevalmistusprotsessi käigus tutvustada muuhulgas sõnade tüüpidesse jagamise põhimõtteid.

Ülesanne 5. Sarnaselt nooremale vanuserühmale pidid ka keskmise vanuserühma õpilased võrdlema kahe sõnaraamatu kirjet ning otsustama, missugused aspektid on keelelise info esitamises nendes aja jooksul muutunud. Lisaks aspekti väljatoomisele oodati õpilastelt ka selgitusi, milleks need vajalikud on.

Kuigi paljud eesti keele õpikud sisaldavad mingil määral sõnaraamatukirje tundmist, osutub see õpilaste jaoks sageli keeruliseks. Seda kinnitavad ka ülesande vastused. Probleemi põhjuseks võib tuua vähese sõnaraamatute kasutamise ning tiheda õppekava, mistõttu ei jõuta sellistele detailidele eesti keele tundides palju rõhku panna. Oma osa võib olla siin ka veebipõhistel sõnaraamatutel, kust leitakse vastused kiiresti ja süvenemata. Kuigi olümpiaadiks valmistatakse enamasti eesti keele tunni väliselt, on eesti keelega seotud palju teemasid ja kõigeks pole võimalik valmistuda.

Vaid ühe vea tegid selles ülesandes viis õpilast. Enamik õpilastest oskas võimalikult täpselt muutusi selgitada ning neile näiteid lisada. Peamiselt kaotati selles ülesandes punkte puuduliku selgituse tõttu. Järgnevad väljavõtted õpilaste vastustest.

Näide. 1. *„Uues sõnaraamatus ei ole nurksulgusid“ – puudus täpsustus, milleks neid kasutati.*

2. *„Valdkondade märkimine on muutunud“ – puudus selgitus, kuidas täpsemalt.*

3. *„2013 on tegusõnad välja toodud“ – pole aru saada, mida sellega mõeldud on.*

Ülesanne 6. Õpilastel tuli määrata etteantud sõnade astmevahelduse liik (laadivaheldus või vältevaheldus), seejärel sõna aste (tugev või nõrk) ja sama sõna vastupidises astmes. Selles ülesandes eksiti peamiselt astme määramise ning astmevahelduse liigiga, kui nende olemus selge polnud. Lihtsaimaks osutus selles ülesandes sõnade *sõjas* ja *ooteks* kasutamine. Raskusi valmistasid erinevad sõnad, enim eksiti sõnade *kiirgasid* ja *turve* kasutamisel.

Näide. *Sõna: hambas – astmevahelduse liik: laadivaheldus – aste: tugev – sõna vastupidises astmes: hammas.*

7. klassi eesti keele Avita ja Koolibri kirjastuste õppevaras (näiteks Priit Ratasessa „Sõnadest tekstini“ ja Reet Bobõlski, Helin Puksandi „Peegel 1“) käsitletakse astmevaheldust üsna põhjalikult, palju praktilisi harjutusi on just Ratasessa õppekomplektis „Sõnadest tekstini“. 8.–9. klassis on aineõpetaja otsustada, kuidas ja kas soovib astmevahelduse teemat korrata või õppida. Nii võib juhtuda, et 7. klassis õpitud teema on 9. või 10. klassis juba ununenud.

Ülesanne 7. Selles ülesandes puutusid õpilased kokku kaashäälikute peenenduse ehk palatalisatsiooniga. Ette antud sõnapaaride näitel tuli õpilastel kirjutada ise lisaks 6 sõnapaari, kus peenendus muudab sõna tähendust, kusjuures sõnast tuli moodustada ka omastav kääne ning lause, mis avaks nende tähenduse.

Selle ülesandega said edukalt hakkama seitse õpilast, kuid kolm õpilast olid välja mõelnud vaid ühe näite. Peamiselt toodi välja sõnad *mulk* (auk ja Mulgimaa elanik), *hall* (värv/hoone osa ja külmunud kaste maas), *tall* (lambatall ja hoone) ja *kann* (anum ja lelu). Palju eksimusi tehti sõnadega, mille puhul oli sama peenenduse aste, näiteks eksiti ka sõnaga *hall*, kui toodi välja tähendused „hoone“ ja „värv“, mis on mõlemad peenendusega, kuid puudus vajalik kõrvutav peenenduseeta tähendus „külmunud kaste maas“. Samuti eksiti näiteks sõnaga *kild* tähenduses „nali“ ja „väike tükk“ ning *tint* tähenduses „värv“ ja „kala“. Nendel juhtudel märgiti ära sama kirjapildiga sõnapaarid, kuid ei pandud tähele, et palatalisatsiooni erinevus nende sõnade vahel tegelikult puudub.

Ülesanne 8. Selles ülesandes oli ette antud kümme sõna, mis pärinesid Herbert Haljaspõllu „Ärielu manuaalist“, mille puhul arvatakse, et suur osa sellest koosneb Johannes Aaviku pakutud sõnadest. Näiteid või abistavaid lauseid osalejatel polnud, vaid Haljaspõllu sõnad ning hulk tänapäevaseid vasteid, mille seast tuli leida sobiv.

Lihtsaimaks osutus selles ülesandes näiteks sõnadele *aeglema* (kõhklema, viivitama) ja *ebastama* (võltsima, järele tegema) vastete leidmine. Kuigi enamike sõnade puhul oli

tegelikult võimalik vana sõna pealt tänapäevane tähendus tuletada, siis veatult ei lahendanud ülesannet keegi. Enim tekitas õpilastes segadust sõnade *erandama* (välja arvama, välja jätma) ja *minendama* (müüma kaupu) tähenduste leidmine. Üks õpilane sai selles ülesandes vaid ühe õige vastuse.

Ülesanne 9. Tsitaatsõnu oli selle aasta olümpiaadis vaja tunda ja osata kasutada ka keskmisel vanuserühmal. Ühe ülesandena oli keskmisele vanuserühmale ette antud kutse firma sünnipäevale. See sisaldas nii kirja kirjutamist, üldisi ortograafiareegleid kui ka menüüle omase keelekasutuse valdamist. Selles ülesandes ilmnes, et õpilastele on selge ütte, restorani nime ning mitmete võõrsõnade (šokolaad, šou) kasutamine. Kuigi vigu tehti mitmesuguseid, oli paljudele osalejatele võõras ka selles ülesandes tsitaatsõnade vormistamine lainelise joone või jutumärkide näol. Tsitaatsõnade märkimist peavad õpilased aga põhikooli lõpuks oskama. Enamik õpilasi eksis muuhulgas näiteks sõna *satay*-kaste kirjapildiga, vaid viis õpilast oli kasutanud seda õigesti.

Samas ülesandes osutus läbivaks veaks ka sõna *meil* kasutamine. Vigases tekstis oli õpilastele antud sõnakuju *e-mail*, mille enamus ka õigeks luges. Eesti keeles on lubatud aga *meil*, *e-post*, *elektronkiri*, *elektronpost*, *e-kiri* (ÕS 2018). Sobiva variandi sõna kirjutamiseks leidis üheksa õpilast kahekümne viiest. Kirja vormistamise osas eksiti peamiselt selle lõpetamises, kui kasutati lõpetussõna või heade soovide järel koma, mis on omane näiteks inglise keeles vormistatud kirjadele. Kuigi kirja kirjutamist õpetatakse erinevates klassides kogu põhikooli- ja gümnaasiumiaja jooksul, kipub see reegel võõrkeelte mõjul inimestel ununema.

Keskmise vanuserühma ülesanded olid noorema vanuserühmaga võrreldes juba rohkem materjalipõhisemad. Ka selles vanuserühmas keskenduti palju sõnavarale ning selle võrdlemisele. Samas kontrolliti õpilaste teadmisi kirja kirjutamisest ning palatalisatsiooni olemusest. Õpilased said arendada oma oskusi materjaliga töötamisel ja sellest info otsimisel. Nagu ka noorema vanuserühma puhul, saab ka 9.–10. klassi

puhul saab väita, et 10. klassi õpilastel on 9. klassi õpilaste ees teatav eelis, kuna lõppvooru pääses 9. klassist vaid 5 õpilast ning 10. klassist 20 õpilast. Loomulikult mängib siingi rolli piirkonnavooru ülesannete tase.

3.3 Vanem vanuserühm (11.–12. klass)

Vanema vanusrühma õpilastel tuli lahendada 10 ülesannet. Neid lahendas kokku 27 õpilast. Ülesanded olid võrreldes nooremate vanusrühmadega juba märksa rohkem materjalipõhised. Nende hulgas oli nii tüüpsõnade tundmist, teksti ja sõnavara põhjal keele mõjutuste analüüsimist, tegevusverbide tundmist, jututubade korpusest pärit tekstide analüüsi, J. V. Veski ja E. Karlssoni „Õigusteaduse sõnastikust“ (1934) pärit sõnade asendamist tänapäeval kasutatavate sõnadega kui ka uudissõnade saamisprotsessi kirjeldamist ja palju muud. Teadmistel põhinevad ülesanded olid seotud astmevahelduse ning kantseliidi tunnustega.

11.–12. kl	ÜL 1	ÜL 2	ÜL 3	ÜL 4	ÜL 5	ÜL 6	ÜL 7	ÜL 8	ÜL 9	ÜL 10	
Teadmis-põhine		x		(x)							1+1
Materjali analüüs	x		x	x	x	x	x	x	x	x	9
Info	Töö materjaliga, korpuseuuring	Astmevaheldus	Töö materjaliga	Töö materjaliga, kantseliidi tunnused	Töö materjaliga	Töö materjaliga	Töö materjaliga, sõnatüübid	Töö materjaliga	Töö materjaliga	Töö materjaliga	

Tabel 4. Vanema vanuserühma ülesanded kategooriate põhjal.

Ülesanne 1. Jututubade korpuste näidete põhjal tuli selle vanuserühma osalejatel otsustada, kuidas suulise suhtluse hääldus erineb eesti keele õigekirjast. Kuigi maksimumpunkte (10 punkti) ei saanud selle ülesande eest keegi, olid sellele väga lähedal lausa kümme õpilast ning suur osa kaotas vaid 2–3 punkti. Õigesti vastanud õpilased tõid välja näiteks, et sõna lõpus olev *e* hääldatakse suulises suhtluses *ä*-na ning sõna algul ei hääldata *h*-d. Vaid üks osaleja sai selles ülesandes alla 5 punkti (2,5 punkti). Jäi mulje, et see õpilane ei olnud täpselt aru saanud ette antud materjalist ning korpuse põhimõttest. Näide õpilase vastustest:

Näide. „Ära on jäetud kõik tähed, milleta sõna keeleoskajale veel arusaadavaks jääb“ ning „Kuna võõrtäht *x* hääldub „-ks“ on -ks asendatud *x*-ga, ehk samahäälduslikud ühendid on vahetatud välja.“

Ülesanne 2. Sarnaselt keskmisele vanuserühmale oli ka vanematel osalejatel astmevahelduse ülesanne, mis oli keskmise vanuserühma ülesandega identne. Õpilastel tuli määrata etteantud sõnade astmevahelduse liik (laadivaheldus või vältevaheldus), seejärel sõna aste (tugev või nõrk) ja lisada omalt poolt sama sõna vastupidises astmes.

Selles ülesandega sai keskmisest vanuserühmast veatult hakkama üks õpilane ning kaks õpilast kaotas vaid 0,30 punkti (maksimum 15 punkti). Need õpilased eksisid sõnade *küünlale* ja *turve* astmevahelduse liigi määramisel. Kui valdavalt olid õpilased proovinud ülesannet lahendada ning kaotanud vähemal või rohkemal määral punkte, siis üks õpilane oli terve ülesande peale täitnud lahtrid osaliselt vaid viie sõna puhul. Kokku õnnestus sel õpilasel saada 2,2 punkti.

Vigu tehti nii astmevahelduse liigi määramisel, astme määramisel kui ka sõna puhul, mis pidi olema vastupidises astmes, kuid kõige rohkem just astmevahelduse liigi määramisel. Paljud lüngad jäeti ka täitmata.

Kõrvutades vanemat ja keskmist vanuserühma, ilmneb, et suuri erinevusi astmevahelduse tundmisel kahel vanuserühmal pole. Saamaks kinnitust, kumb

vanuserühm ülesandega paremini hakkama sai, arvutasin mõlema vanuserühma aritmeetilise keskmise tulemuse selle ülesande puhul. Selleks liitsin kokku kõigi õpilaste punktid ning jagasin kogusumma osalejate arvuga. Keskmise vanuserühma tulemus oli 11,6 punkti ning vanema vanuserühma tulemus 11,1 punkti.

Ülesanne 3. Selles ülesandes tuli õpilastel lause konteksti järgi sõnadest aru saada ning asendada 1934. aastast pärit J. V. Veski ja F. Karlssoni „Õigusteaduse sõnastiku“ tekstis toonased uudissõnad meile tavapäraste võõr- või omasõnadega.

Näide. *Viimasel hetkel leidus süüdistatu **mujalut** kinnitav tunnistaja. Korvpallimeeskond **ülevõimas** koduväljakul vastase üle mängu algusest peale.*

Kõigile sõnadele leidis selles ülesandes õige vaste kaks õpilast ning alla poole punktidest kogusid viis õpilast (maksimum 10 punkti). Kergemini õnnestus nende sõnade asendamine, mille kirjpilt oli õpilastele arusaadavam või mille puhul oli sõna sisu konteksti põhjal arusaadavaks tehtud (*võidav – vabatahtlik, luisend – vale*). Keerulisemaks osutus sõnadele *võrgend* (intriig), *tarindama* (konstrueerima) ja *tõht* (efekt) sobiva vaste leidmine.

Ülesanne 4. Õpilastel tuli tutvuda kantseliitliku e-kirjaga ja nimetada seejärel kantseliidi tunnused ning panna kirja parandusettepanekud. Seda, mis on kantseliit, ei olnud mingil moel õpilastele seletatud. Maksimumtulemusele (10 punkti) lahendas selle ülesande neli osalejat ning pooled punktid või vähem sai 11 osalejat.

Õigeteks kantseliidi tunnusteks loeti näiteks keerulise ülesehitusega liitlauseid, pikad ja keerulised sõnad, liigsed sõnad, täislauseid, *mine*-lõpulised sõnad jne. Vanema vanuserühma osalejad pakkusid võimalikeks kantseliidi tunnusteks veel ka üheselt mõistetavust, korrektset õigekirja ja neutraalsust, kuid neid vastuseid ei olnud parandajad õigeks märkinud.

Kuigi tunnuste esitamisega saadi üldiselt hakkama, siis näidete toomine või parandusettepanekud olid ebaselged või valesti seostatud. Mõnel juhul olid parandused endiselt kantseliitlikud.

Näide. *Lause „Mis puutub ehitustööde läbiviimise korrektsusesse, me võtame meetmeid tarvitusele selle parandamiseks“ asemel pakuti „Ehitustööde korrektsuse osas võtame tarvitusele...“*

Ülesanne 5. Sarnaselt keskmisele vanuserühmale oli ka vanemal vanuserühmal lahendamiseks tegevusverbide ülesanne, kus osalejatel tuli jagada 20 verbi vastavalt kontinuatiivideks, momentaanideks, frekventatiivideks ja refleksiivideks. Ülesandes oli toodud ka kõigile võõrsõnalistele terminitele selgitused.

Kuigi võiks eeldada, et ülesanne on kooliõpilastele keerukate terminite tõttu raske, osutus tegevusverbide ülesanne lahendajatele jõukohaseks. See näitab, et õpilased oskavad töötada materjalidega ning sellest vajalikud vastused leida. Eksimusi oli küll enamikes töödes, kuid need olid pigem üksikud vead.

Ülesanne 6. Selles ülesandes olid õpilastele antud laused ning iga sõna järel oli sulgudes üks number. Õpilaste ülesanne oli välja mõelda, mida iga number tähistab, ning seejärel lisada sama süsteemi järgides numbrid ülesande teises pooles antud numbriteta sõnadele. Ette antud sõnad tähistasid agenti, transitiivset tegevust, patsienti, sihtkohta, autorit (passiivne osaleja, tahtmatu olukorras olija), intransitiivset tegevust, viisi, kohta, lähtekohta ja vahendit. Õigeks loeti ka sisult õiged, kuid vormilt pisut teised, vastused. Veatult lahendas selle ülesande kuus õpilast.

Näide. *Tagatoas (8) harjutab (2) peretütar (1) laisalt (7) klaveril (10) romansse (3).*

Hästi õnnestus aluse (ka *inimene/tegija/aktiivne subjekt*) ning asukoha (ka *koht, kohamäärus, kus?*) määramine. Keerulisem oli aga intransitiivse ja transitiivse tegevuse

tundmine (õigeks loeti ka sihita ja sihiline öeldis/verb või tegevus, mida sooritatakse mingi vahendi suhtes). Lisaks öeldisele oli keeruline ka vahendi ja viisi määramine, viimase asemel pakuti sageli täiendit.

Kuna ülesandes ei olnud ette öeldud, kuidas täpselt peab tähendused sõnastama, läheneti erinevalt. Paljud õpilased kirjutasid numbrite taha küsimused, mitte selgitused. Nii oli võimalik vähem eksida. Täpsustavate selgitustega võis kaasneda ka eksimusi.

Gümnaasiumi lõpuks peavad õpilased suutma analüüsida lause struktuuri ning seda, missugused sõnad lauses omavahel kokku käivad (GRÕK lisa 1). Ka lahendatud töödest oli näha, et on õpilasi, kes jagasid sõnu väga süsteemselt (lisatud joonised ja skeemid) ning õpilasi, kes püüdsid ilmselt intuitsiooni abil pakkuda ja leida seoseid. Seegi näitab, et Eesti koolides lähenetakse süntaksi teemadele erinevalt.

Ülesanne 7. Tüüpsõnade tundmise ülesanne oli lisaks keskmisele ka vanemal vanuseastmel. Ülesanne oli mõlemale vanuserühmale identne. Mõneti üllatav oli näha, et mõlemad vanuserühmad said ülesandega valdavalt hästi hakkama. See näitab, et emakeeleolümpiaadil osalevad õpilased tunnevad hästi tüüpsõnu või oskavad näha keeles süsteeme. Kuigi ülesandega saadi hästi hakkama, leidus teiste seas töid, mille puhul osati väga hästi sõnad tüüpidesse jagada, kuid ei osatud põhjendada, mille alusel seda tehti.

Veatud töid oli kahel vanemal vanuserühmal võrdselt 14. Keskmises vanuserühmas lahendas ülesandeid 25 ning vanemas 27 õpilast. Viimastest kolm ei olnud seda ülesannet siiski lahendanud või olid kirjutanud kogu ülesande peale kuni kolm sõna.

Ülesanne 8. Selles ülesandes olid osalejatele ette antud Johannes Aaviku soovitusel saav-passiivi kasutamise kohta ning õpilastel tuli näitelausete põhjal otsustada, kas need laused on Aaviku seisukohtade järgi soovitatavad või mitte. Kui mitte, tuli sellest moodustada tänapäeva kirjakeelde sobiv lause. Näide lausest ja õigesti muudetud variandist:

Näide. *See töö peab saama lõpetatud veel enne talve algust. – See töö peab olema lõpetatud enne talve algust.*

Ülesandega said veatult hakkama kolm õpilast. Paljud osalejad ei olnud täielikult mõistnud, mille järgi otsustada, kas lause sobib Aaviku soovitusel või mitte. Enim eksiti lausega „Nad saavad selle tähelepanuavaldusega otsekui kõrgendatud“, mis tulnuks õigeks lugeda, kuid paljud õpilased püüdsid seda parandada ning kaotada sõnavorm *saavad*. Kõige paremini saadi aga hakkama lausega „Noormehel sai meele pahaks, et ta ei olnud peoseltskonda oodatud“, mille puhul saadi aru, et lause on soovitude järgi sobiv.

Ülesanne 9. Õpilastel tuli läbi lugeda neli teksti ning otsustada, missuguses neist ei ole kirjutajaks väliseestlane. Iga teksti järele tuli märkida, mis keelte mõjuvallas kirjutaja viibib, ning nimetada kirjutaja võimalik asukohamaa ning ajastu, millal on tekst kirjutatud. Ükski osaleja sellest ülesandest maksimumpunkte ei saanud, kuid kolm õpilast kaotasid maksimumtulemusest (12 punkti) vaid 1–2 punkti.

Väliseestlaste tekstides on toodud arusaadavaid vihjeid sellele asukohamaale, kus inimene viibib. Esimeses tekstis viibib inimene inglise keele mõjuväljas (*boy-friend, dollar, politseimees*), teises tekstis on kirjutaja vene keele mõjuväljas (*partisaan, pressisivad, parteiorganisaatsija*) ning neljandas tekstis on kirjutaja soome keele alal (*moi, küll mina arvan, see on perest kinni*). Paljud õpilased olid need olulised vihjed ka leidnud. Ka ajastu määramisel olid osalejad tähelepanelikud ning lugesid tekstist leitavaid ajaloolisi vihjeid.

Ülesanne 10. Ainus ülesanne, mille põhimõtte kordus kõigis vanuserühmades, oli kahe sõnaraamatukirje võrdlemine. Kui nooremal vanuserühmal tuli välja tuua viis aspekti, mis sõnaraamatutes on muutunud, siis kahel vanemal vanuserühmal tuli muutusi välja tuua kümme. Uurimistöö käigus selgus, et keskmine vanuserühm sai sõnaraamatute võrdlemise ning järelduste tegemisega pisut paremini hakkama kui vanem vanuserühm.

Sarnaselt keskmisele vanuserühmale ei saanud ka siin ükski õpilane maksimumtulemust (10 punkti), kuid 12 õpilast kaotasid vaid 0,5–2 punkti. Paljud õpilased eksisid selles ülesandes materjali lugemise ja faktidega. Nimetati näiteks seda, et ühes sõnaraamatus on märgitud nimetav ja osastav kääne ja teises ainult üks. Tegelikult oli mõeldud omastavat käänat. Samuti öeldi, et lihtsamaks arusaamiseks on sõnaartiklites muudetud rõhkude märkimist. Selle all mõeldi aga III välte märkimist.

11.–12. klassile mõeldud ülesanded olid suures osas materjalidel põhinevad ning nõudsid rohkem teksti süvenemist kui noorematel vanuserühmadel. Õpilastel tuli näiteks alusteksti põhjal aru saada, mis keele mõjuväljas väliseestlane viibib või sõnastada korpuse põhjal suulise teksti ja kirjakeele erinevusi ning kantseliidi tunnuseid. Lisaks oli vanemal vanuserühmal ülesanne, kus tuli Johannes Aaviku seisukohtade põhjal otsustada, kas etteantud laused vastavad tema antud soovitudele. Teadmispõhistest ülesannetest oli sellel vanuserühmal vaid astmevahelduse ülesanne ning kantseliidi harjutuse eelduseks oli teadmine, mis on kantseliit.

Kuigi üldplaanis oli vanemal vanuserühmal materjali analüüsil põhinevaid ülesandeid rohkem, oli kahel vanemal vanuserühmal mitu ülesannet täpselt samasugused või sarnast tüüpi. Identsed olid astmevahelduse ning tüüpsõnade ülesanne ning sarnase põhimõttega oli mõlemal vanuserühmal ka kirja kirjutamise ülesanne. Viimasel juhul oli nooremal vanuserühmal tegemist kutsega, mille põhiosa moodustas menüü, ning vanemal vanuserühmal tuli analüüsida kantseliitlikku kirja.

Kõigi vanuserühmade analüüsi tulemusena võib öelda, et õpilastele valmistavad enim raskusi kirjavahemärgistus, tsitaatsõnade tundmine ja märgistamine ning oma sõnadega reeglite põhjendamise. Viimane on ka oluline osa olümpiaadi sisust, mida korraldajad soovivad arendada. Rohkem tähelepanu võiks tundides pöörata ka vanadele sõnadele ning nende tänapäevastele vastetele, kuna nii on võimalik näidata, kuidas keel on ajas muutunud.

2017. aastal valminud seminaritöö (Kevvai 2017) tarbeks antud vastustes nimetasid Eesti emakeeleõpetajad muuhulgas ka seda, et ülikoolid pole kursis koolide õppekavadega. 33. emakeeleolümpiaadi ülesannete analüüsi põhjal ei ole võimalik aga seda väidet täielikult kinnitada. Suur osa ülesannetest põhineb sellel, mida kooliõpilased peavad põhikooli või gümnaasiumi lõpuks eesti keele tundides omandama. Ometi võib mõne ülesande põhjal öelda, et ülesannete koostajad ei ole kursis reaalse teemade jaotusega õppeastmete lõikes. Nii võib juhtuda, et ka 7. klassi õpilane peab olümpiaadis lahendama põim- ja rindlauset puudutavaid ülesandeid, kuid tegelikkuses õpitakse neid lauseliike alles 8. klassis. Ülesanded, mis põhinevad materjalidel, ei pea olema tingimata selleks ajaks koolitunnis õpitud. Selliste ülesannete abil ongi võimalik näidata, missugune on õpilase keeletunnetus ning ette antud materjalidega iseseisva töötamise oskus. Nii õnnestus õpilastel tegevusverbide jagamine ja vanade sõnade kokkuviiimine tänapäevaste vastetega näitelauseste abil.

Kõigi vanuserühmade töödest ilmnnes, et suur hulk emakeeleolümpiaadil osalenud õpilastest valdab hästi teemasid, mida otseselt eesti keele õppevaras enamasti ei käsitleta, või mille puhul võiks eeldada, et on üldhariduskooli õpilase jaoks kauged. See näitab, et nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis on palju õpilasi, kes on võimelised iseseisvalt või õpetaja juhendamisel kasutama ja analüüsima eesti keelt põhjalikumalt kui tavapärase kooliprogramm seda nõuab. Seetõttu on oluline, et emakeeleolümpiaad säiliks ning pakuks keelehuviga ja võimekatele õpilastele võimalust end aeg-ajalt koos eakaaslastega uute ülesannete näol proovile panna. Samas on oluline ka juhendajate ja toetajate roll olümpiaadiks valmistumise protsessis.

Ülesannete analüüsimise käigus jäi arusaamatuks, kuidas täpselt on seotud 2018. aasta olümpiaadi „Eesti keel kui riigikeel“ pealkiri ning konkreetsed ülesanded. Seminaritööst (Kevvai 2017) välja tulnud muret, et napolisõnalise juhendi ja teema tõttu on keeruline olümpiaadiks valmistuda, kinnitas magistratöö autori hinnangul ka selleaastne emakeeleolümpiaad.

Kuna eesti keel tähistabki Eesti Vabariigis riigikeelt, on selgusetu, mida lisab pealkirjas kõrvutamine riigikeelega. Pealkiri „Eesti keel“ tähendaks siinkohal sama. Kuna ülesanded olid seotud paljuski sõnavara ja selle muutumisega ning reeglitega, oleks võinud selle sõnastada pisut teisiti.

Kokkuvõte

Magistritöö käigus uuriti lähemalt 2018. aasta emakeeleolümpiaadi ülesandeid ning nende lahendusi. Selle eesmärk oli teada saada, missuguseid ülesandeid õpilastele lahendamiseks antakse ning kuidas osalejad nendega toime tulevad. Ühtlasi sooviti uurimistöö käigus saada ülevaadet ka sellest, kas emakeeleolümpiaad toetab põhikooli ja gümnaasiumi eesti keele ainekava.

Uurimistöö jagunes kolmeks osaks. Esimeses anti ülevaade Eesti olümpiaadidest ning nendega seotud positiivsetest ja negatiivsetest külgedest. Teises osas tutvustati materjali ning meetodit, kuidas olümpiaadiülesannetele läheneti ning viimases peatükis analüüsiti 33. emakeeleolümpiaadi lõppvooru ülesandeid. Olümpiaadist tervikpildi saamiseks uuriti 33. emakeeleolümpiaadi kõigi kolme vanuserühma ülesandeid ning tehti kõigist lahenduste kokkuvõte. Kuna vigu tehakse ülesannetes erinevaid, ei ole võimalik alati välja tuua ühte kindlat aspekti, millega õpilased eksivad. Viimaks toodi välja, kuidas ülesanded ja nende lahendused vanuserühmiti erinevad või sarnanevad.

Ülesannete vaatlemisel selgus, et erinevates vanuserühmades antakse õpilastele küll sarnastel teemadel või alustekstidel põhinevad ülesanded, kuid need on kohandatud igale rühmale vastavalt. Teadmispõhistest ülesannetest oli keskmisel ja vanemal vanuserühmal samasugune vaid astmevaheldust puudutav ülesanne ning materjali analüüsil põhinevatest ülesannetest tüüpsõnade määramise ülesanne. Kõigil kolmel vanuserühmal oli ühine ülesanne, kus tuli võrrelda kahe õigekeelsussõnaraamatu kirjeid ning otsustada, mis on nende sõnaartiklites aja jooksul muutunud. Samasuguseid ülesandeid võrreldes ilmnes, et suuri erinevusi vanuserühmade vahel pole. Siiski tuleb mainida, et samasuguseid või sarnaseid ülesandeid oli sel aastal minimaalselt.

Kui nooremal vanuserühmal oli teadmispõhiseid ning materjali analüüsil põhinevaid ülesandeid võrdselt, siis kahel vanemal vanuserühmal olid ülekaalus materjali analüüsil põhinevad ülesanded. Vanemal vanusrühmal oli teadmispõhiseid ülesandeid vaid kaks.

Ülesandeid analüüsid jäi arusaamatuks ka seos 33. emakeeleolümpiaadi „Eesti keel kui riigikeel“ pealkirja ning olümpiaadiülesannete sisu vahel. Sellele, et teema on liiga üldine, on viidanud ka emakeeleõpetajad. Pealkiri ja võrdlus riigikeelega ei anna töö autori hinnangul mingit infot selle kohta, millele peaks olümpiaadiks valmistujad tähelepanu pöörama. Pealkiri „Eesti keel“ tähendaks siinkohal sama. Kuna ülesanded olid seotud paljuski sõnavara ning reeglitega, oleks võinud selle sõnastada pisut teisiti.

Emakeeleõpetajate mure seoses vähese seotusega õppe- ja ainekavaga ei pea 33. emakeeleolümpiaadi puhul paika. Küsitavusi esineb vähesel määral. Õpilastele on koostatud ülesanded, mida olümpiaadil lahendamise ajaks peaks olema juba koolis õpitud, või mille puhul pole eelteadmised nii suure tähtsusega, sest töö toimub alusteksti ja näidetega.

Kuigi ettevalmistusprotsess võib osalejate jaoks olla tülikas ning keeruline, tuleb välja, et hea keeletaju ning eesti keele teadmistega õpilased saavad olümpiaadil antud ülesannetega valdavalt hästi hakkama. Emakeeleolümpiaadi ülesannete näol on õpilastel võimalik panna proovile nii enda teadmised eesti keelest kui ka tekstimõistmisoskus ning analüüsivõime.

Siinsest magistritööst lähtudes võiks edasi arendada teemat, kuidas on aja jooksul muutunud õpilaste oskus tekste kirjavahemärgistada. Samas on võimalik täpsemalt uurida ka seda, kuidas õpilased ette antud alustekste ning reegleid mõistavad. Lisaks lõppvooru ülesannetele jäid töö autorile uurimistöö väliselt silma vead piirkonnavooru ülesannete parandamisel. Selle uurimisest oleks palju abi ka emakeeleolümpiaadi korraldamisel ning tulemuste õigsusel.

Kirjandus

Cohen, Jonathan 2006. Social, emotional, ethical, and academic education: Creating a climate for learning, participation in democracy, and well-being. *Harvard Educational Review*, 76(2), 201–237.

Bobõlski, Reet, Helin Puksand 2011. Peegel 1. Eesti keele õpik 7. klassile. Koolibri.

EKI = Eesti Keele Instituut. Keelenõuvakk.
<http://keeleabi.eki.ee/index.php?leht=4&act=1&otsi=supp>. Vaadatud 17.05.2019.

EÕS = Eesti elukestva õppe strateegia 2020. Haridus- ja teadusministeerium.
<https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>. Vaadatud 18.03.2019.

EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn.

GRÕK = Gümnaasiumi riiklik õppekava.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/114022018009>. Vaadatud 20.05.2019.

Karp, Alexander 2003. Thirty years after: The lives of former winners of mathematical Olympiads. <https://doi.org/10.1080/02783190309554204>. Vaadatud 03.05.2019.

Kitsing, Maie, Karin Täht, Hasso Kukemelk 2015. Kooli mikrokliima: õpetajate toetav käitumine ja õpilaste tulemuslikkus. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 3(1), 127–147. doi: <https://doi.org/10.12697/eha.2015.3.1.06>. Vaadatud 03.05.2019.

Kevvai, Kristel 2017. Emakeeleolümpiaad ja selle mõju osalejatele. Seminaritöö. Käsikiri.

Kerge, Krista, Heidi Meier 2010. Eesti õpilaste kirjaoskus. 2008/2009. õa emakeeleolümpiaadi tulemuste analüüs. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Kern, Katrin 2018. Ülevaade 33. emakeeleolümpiaadist. – Oma Keel 2. 59–63.

Lepajõe, Kersti 2010. 25. emakeeleolümpiaad – kokkuvõtvaid vaatlusi. – Oma keel 2. 91–98.

Plado, Helen 2016. Nimed minevikus ja tänapäeval. 31. emakeeleolümpiaadi ülevaade. – Oma Keel 2. 82–88.

PGS = Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018003>. Vaadatud 17.04.2019.

PRÕK = Põhikooli riiklik õppekava. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114022018008>.
Vaadatud 17.04.2019.

Põlda, Halliki 2014. Andekusmõistestik teadus- ja üldkeeles ning andekuse diskursuse diakrooniline konstrueerimine meediatekstides. Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi toimetised 16, 228–253.

Põlda, Halliki, Katrin Aava 2016. Andekuse kui haridusliku erivajaduse tähenduse konstrueerimine Eesti muutunud õpikäsituse kontekstis. Eesti Haridusteaduste Ajakiri nr 4(2) 2016, 89–117.
<http://ojs.utlib.ee/index.php/EHA/article/view/eha.2016.4.2.05/8198>. Vaadatud 23.03.2019.

Ratassepp, Priit 2009. Sõnadest tekstini. Eesti keele õpik 7. klassile. Avita.

Ress, Kristel 2014. Parimad sõnavaratundjad jagunesid üle Eesti. Kokkuvõtte 2013/2014. õa emakeeleolümpiaadist. – Oma Keel 2. 63–72.

Rõigas, Maia 2003. Eesti keele õpetamise meetodika Tartu Ülikoolis. 200 aastat eesti keele ülikooliõpet. Koost. Valve-Liivi Kingisepp. Tartu Ülikool. Tartu.

Saul, Hillar, Viire Sepp ja Monika Päiviste 2007. Andekus kui hariduslik erivajadus: olukord Eesti üldhariduskoolides. <http://hdl.handle.net/10062/40910>. Vaadatud 15.04.2019.

Sepp, Viire 2009. Olümpiaadid peegeldavad haridussüsteemi ja ühiskonda. Haridus 10. Tallinn: SA Kultuurileht.

Sepp, Viire 2008. Estonian Olympiads: their psycho-educational function in supporting talented students. Radboud University Nijmegen.

Sepp, Viire 2002. Võistlus või koostöö? – Haridus 3. Tallinn: SA Kultuurileht.

Teaduskool. Emakeeleolümpiaad. <https://www.teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/emakeeleolumpiaad>. Vaadatud 18.02.2019.

Teaduskool. Emakeeleolümpiaadi juhend. https://www.teaduskool.ut.ee/sites/default/files/teaduskool/olympiaad/eesti/ekek_2017_18_juhend_uus.pdf. Vaadatud 15.03.2019.

Verhoeff, Tom 1997. The Role of Competitions in Education. https://www.researchgate.net/publication/228714944_The_role_of_competitions_in_education. Vaadatud 18.05.2019.

Õunapuu, Lembit 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool. Tartu.

ÕS = Erelt, Tiiu, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik 2018. Õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018. Eesti Keele Instituut. Tallinn.

33th Estonian Language Olympiad Tasks of National Round. Summary

The master thesis named “33th Estonian Language Olympiad Tasks of National Round” was focused to get aim what kind of tasks Estonian students must solve at olympiad’s final round. The purpose of this master’s thesis is also to contribute to and clarify the Estonian language olympiad’s system to guide talented students learn more about Estonian language.

The competition takes place in three age groups (7th–8th grade, 9th–10th grade, 11th–12th grade). To reach the final round students have to pass the regional round or write the research.

The thesis is divided into three sections. First gives an overview about olympiads in Estonia, second one introduces the material and method of the thesis and third chapter analyzes 33th Estonian language olympiad’s tasks in the final round of olympiad.

The tests consists of two types of exercises. Some of them are based on knowledge and others on material which means students have to search information from a given text or come up with answers based on examples.

Different age groups had to solve different exercises, however they are based on similar texts or themes. Only one exercise was identical in all age groups. The students had to compare word articles in Estonian dictionary from 1960 and 2013. The students did generally well. Mistakes were made mostly in punctuation, quotation and explaining the rules using their own words.

The tasks help students to improve their skills understanding and reading the texts. At the same time olympiad tasks give very good chance to put students’ knowledge into practice.

Appeared that Estonian language teacher's opinion about bad olympiad organization and weak association with official curriculum is not completely true. Although the theme of olympiad is often too general to prepare.

Lisa 1. Emakeeleolümpiaadide ajalugu

I emakeeleolümpiaad – 1964. Komisjoni esimees G. Laugaste. Uurimisteemad: meie klassi kõnekeele head ja vead; ühe ajalehe keelest; minu kodumurrak. 50 uurimust.

II emakeeleolümpiaad – 1966. Komisjoni esimees G. Laugaste. Uurimisteemad: raadiosaadete õigekeelsus; lastekeele erijooni; eestipäraste perekonnanimede käänamine. 72 uurimust

III emakeeleolümpiaad – 1968. Komisjoni esimees G. Laugaste. Uurimisteemad: keelevead õpilaste kirjandeis; kujundiline väljendus õpilaskirjandeis; õpilaste sõnavara koosseis. 100 uurimust.

IV emakeeleolümpiaad – 1970. Sõnavara. Komisjoni esimees G. Laugaste. Uurimisteema: tööalane sõnavara. 57 uurimust.

V emakeeleolümpiaad – 1972. Morfologia. Komisjoni esimees T. Õunapuu. Uurimisteemad: foneetika-ja morfoloogiavead eestikeelsetes raadio- ja televisioonisaadetes; vormivead õpilaskirjandeis. 37 uurimust.

VI emakeeleolümpiaad – 1974. Ortograafia ja interpunktsioon. Komisjoni esimees T. Õunapuu. Uurimisteemad: kirjavahemärkide kasutamine ja põhjendatus; ortograafia- ja interpunktsioonivead kodukohas. 122 uurimust.

VII emakeeleolümpiaad – 1976. Grammatiliste kategooriate seosed. Komisjoni esimees T. Õunapuu. Uurimisteemad: lause kõrvalliikme sõltuvus põhisõna sõnaliigist; sõnade muutkondadesse (või tüüpikondadesse) kuuluvus; lauseliikme sõltuvus muutevormist; killukesi keelemehe (keelejuhi) elust ja tegevusest. 103 uurimust.

VIII emakeeleolümpiaad – 1978. Sõnavaratundmine ja sõnastusvead. Pühendatud A. H. Tammsaarele. Komisjoni esimees T. Õunapuu. Uurimisteemad: romaani “Tõde ja õigus” sõnavara; sõnastusvead õpilaskirjandeis. 85 uurimust.

IX emakeeleolümpiaad – 1980. Süntaks ja sõnastusoskus. Komisjoni esimees T. Õunapuu. Uurimisteemad: lauset alustavad sõnad eesti keeles; sissejuhatus ja kokkuvõte arutlevais õpilaskirjandeis; põhjuse väljendamise grammatilised võimalused eesti keeles. 71 uurimust.

X emakeeleolümpiaad – 1982. VÕKi otsuste rakendumise jälgimine. Komisjoni esimees T. Õunapuu. Uurimisteemad: VÕKi 1979.-1981. a otsuste kajastusi suulises keeletarvitus; asesõnade enese/enda ja oma kasutamine; VÕKi otsused ning kokku- ja lahkukirjutamine. 60 uurimust.

XI emakeeleolümpiaad – 1984. Sõnavara. Komisjoni esimees M. Rõigas. Uurimisteemad: vähem tuntud sõnavara ilukirjanduses; võõrad sõnad keskkooliõpikus; mingi tööala sõnavara; tõlkelaenuid vene keelest meie ajakirjanduse keeles. 146 uurimust.

XII emakeeleolümpiaad – 1986. Keeleteooria. Komisjoni esimees H. Õim. Uurimisteemad: ühe keeleraamatu probleemidest; milleks keelt on vaja uurida; võrdlus eesti ilukirjanduskeeles; fraseologismid ilukirjanduses. 133 uurimust.

XIII emakeeleolümpiaad – 1988. Nimed. Komisjoni esimees V.-L. Kingisepp. Uurimisteemad: koduümbruse koha- ja perekonnanimed; eesnime valiku põhjused; asutuste, maade ja pealinnade nimede kirjakuju ajalehetekstis. 219 uurimust.

XIV emakeeleolümpiaad – 1990. J. Aaviku keeleuenduslik tegevus ja emakeeleõpetuse ajalugu. (Pühendatud J. Aaviku 110. sünniaastapäevale.) Komisjoni esimees E. Uuspõld. Uurimisteemad: J. Aaviku keeleuenduslik tegevus; emakeeleõpetuse ajalugu eesti koolis. 60 uurimust.

XV emakeeleolümpiaad – 1992. Inglise laenud mingis väljaandes; (meie kandi) sildid, teated, kuulutused. Komisjoni esimees J. Peebo. Uurimisteemad: inglise laenud mingis väljaandes; (meie kandi) sildid, teated, kuulutused. 44 uurimust.

XVI emakeeleolümpiaad – 1994. Emakeele avalik kasutamine meie igapäevases elus. Komisjoni esimees R. Kasik. Uurimisteemad: firmanimed ajalehetekstis; võõrsünonüümid ajalehekeeles; fraseologismid ajalehekeeles; omadussõnad reklaamitekstides. 89 uurimust.

XVII emakeeleolümpiaad – 1996. Eesti keele variandid. Komisjoni esimees J. Peebo. Uurimisteemad: kirjanike eripärane sõnavara; murdekeel; slängisõnad ja -väljendid; sinatamine ja teietamine raadios ja televisioonis; keeleuurijate elu ja teaduslik tegevus. 115 uurimust.

XVIII emakeeleolümpiaad – 1998. Lauseõpetus. Komisjoni esimees V.-L. Kingisepp. Uurimisteemad: lause pikkus ja struktuur ajalehekeeles või kirjanike keeletarvitus; oma klassi õpilaste kirjandite lauseehitus ja stiilivead; sihitise kasutamine; nime sisaldavate lisanditarindite kasutamine ajalehekeeles. 85 uurimust.

XIX emakeeleolümpiaad – 2000. Keele variatiivsus, kirjakeele ja kõnekeele vahekord. Komisjoni esimees R. Kasik. Uurimisteemad: suulise kõne ilmingud ajalehekeeles; kõnekeelsused ilukirjanduses; õpetaja keelekasutus; suulise kõne lindistus, litereerimine ja analüüs. 83 uurimust.

XX emakeeleolümpiaad – 2002. Nimed ja nende uurimine. Komisjoni esimees K. Lepajõe. Uurimisteemad: eesnimed ja nende valiku põhjendused; minu kodukoha perekonnanimed; hüüdnimed meie koolis; Eesti ettevõtete nimed ja nimetused; isikunimelised tänavad meie linnades; maade ja pealinnade nimede kirjpilt ajakirjanduses. 107 uurimust.

XXI emakeeleolümpiaad – 2004. „Eesti keel ja Euroopa Liit“. Komisjoni esimees P. Teras. Uurimisteemad: inglise mõjud eesti keeles, Euroopa Liidu teemalise sõnavõistluse võidusõnade juurdumine keelekasutuses, euroeesti keel, Euroopa Liiduga seotud metafoorid Eesti ajakirjanduses, eesti ajakirjanduse poliitiline korrektsus, Euroopa keelte vokaalisüsteemid, käänded Euroopa keeltes.

XXII emakeeleolümpiaad – 2006. „Nüüdiskultuuri kajastusi eesti keeles“. Komisjoni esimees K. Habicht. Uurimisteemad: kultuurimõjusid eesti kirjakeeles, õigekeelsusnormingutesse suhtumine Interneti-foorumites, laenverbide morfoloogia eesti keeles, laensõnade välteprobleemid, laenatud kujundid tõlkelistes laiatarbetekstides, käändekasutuse lihtsustumine eesti keeles, spordiajakirjanduse keeleline eripära, üleilmse noortekultuuri sõnad eesti kõnekeeles.

XXIII emakeeleolümpiaad – 2008. „Keele muutumine“. Komisjoni esimees M. Vija. Uurimisteemad: hinnanguline sõnavara noortekeeles, tsitaatsõnad ajakirjanduses, ebaharilikud kokkukirjutused Interneti-keeles, varjunimed Interneti-kommentaaries, vana kirjakeele tekstide sõnavara, Johannes Aaviku keeleuenduslikud põhimõtted ja tänapäeva keel, minu kodukoha mitteametlikud nimed, suuline Interneti-suhtlus: sõnavara eripära ja struktuur, suuline telefonisuhtlus: sõnavara eripära ja struktuur.

XXIV emakeeleolümpiaad – 2009. „Toimiv emakeel ja tekstimaailm“. Komisjoni esimees J. Viikberg. Uurimisteemad: noorte enda keel, noortele suunatud õpivara, milliste keeleliste vahenditega meediatekstid hoiakuid kujundavad, kuulamine, lugemine, rääkimine.

XXV emakeeleolümpiaad – 2010. „Meedia keel“. Komisjoni esimees K. Lepajõe. Uurimisteemad: stiilivärvinguga sõnavara ajalehekeeles, uuemad inglise laenud ajakirjanduskeeles, ajalehe pealkirjad, uudiste geograafia, koolilehtede võrdlus, uue meedia keelekasutus, omadussõnad trükireklaamides.

XXVI emakeeleolümpiaad – 2011. „Igapäevasuhtluse keel“. Komisjoni esimees J. Viikberg. Uurimisteema: igapäevasuhtlus veebis.

XXVII emakeeleolümpiaad – 2012. „Keel ja arvuti“. Komisjoni esimees K. Muischnek. Uurimisteemad: Internetikeel e uue meedia keelekasutus, korpuspõhised keeleuuringud, masintõlke väljundi analüüs.

XXVIII emakeeleolümpiaad – 2013. „Õigekeelsus keelemaastikul, meedias ja mujal“. Komisjoni esimees R. Argus. Uurimisteemad: keele ja õigekirja muutumine; õigekiri praegu, selle roll meedias, keelemaastikul jm; suhtumine õigekirja.

XXIX emakeeleolümpiaad – 2014. „Sõnavara õpilase pilguga“. Komisjoni esimees H. Metslang. Uurimisteemad: uued sõnad ja sõnade uus tähendus, kujundlik sõnavara, internetikeele sõnavara, suulise keele sõnavara, ajakirjanduskeele sõnavara, vana sõnavara, selge keele põhimõtted sõnavalikus.

XXX emakeeleolümpiaad – 2015. „Ilus eestikeelne lause“. Komisjoni esimees M. Aruvee (kuni 1.01.2015), H. Puksand (al 2.01.2015). Uurimisteemad: lause kui isikupära väljendus ilukirjanduses, toortõlkelised laused meie ümber, juhendava teksti lause eritunnused.

XXXI emakeeleolümpiaad – 2016. „Nimed minevikust tänapäeva“. Komisjoni esimees H. Metslang. Uurimisteemad: isikunimed, kohanimed, muud nimed, nimede õigekeelsus.

XXXII emakeeleolümpiaad – 2017. „Stiil ja sõnavara“. Komisjoni esimees M. Aruvee. isikustiil, kujundlik keelekasutus, ametlike tekstide oskussõnakasutuse selgus, oskussõnade selgitamine ja korduvus mingi aine kindla klassi õpikomplektis, huumorile ja satiirile omased stiil ja sõnakasutusvõimalused, sõnavara tundetoon tekstis, kindla sõnaliigi kasutamine, sõnamoodustus võrdlevalt ilu- ja ajakirjandustekstis, nimisõnalisus *versus* verbilisus SMS-vahetuses.

XXXIII emakeeleolümpiaad – 2018. „Eesti keel kui riigikeel“. Komisjoni esimees K. Kern. Uurimisteema: eesti keel kui riigikeel. Lisaks Vikipeedia artikli kirjutamine.

XXXIV emakeeleolümpiaad – 2019. „Eesti oskuskeel koolis ja igapäevaelus“. Komisjoni esimees M. Aruvee. Uurimisteemad: Mis valdkonna oskussõnavara tuntakse hästi ka igapäevakeeles, meelisspordiala või hobi oskuskeel, eriala- või hobisläng, meelisspordiala või hobi oskussõnastik, kujundlik keelekasutus erialakeeles, metafoorsed terminid, ametlike tekstide oskussõnakasutuse selgus, oskussõnade selgitamine ja korduvus mingi aine kindla klassi õpikomplektis, teatud mõiste konstrueerimine avalikkuses, sõnamoodustus oskuskeeles, erialakeelest pärit moesõnad ja stambid, uued sõnad, oma- ja võõrsõnakasutus erialakeeles. Lisaks Vikipeedia artikli kirjutamine.

Lisa 2. 33. emakeeleolümpiaadi ülesanded – noorem vanuserühm (7.–8. klass)

ÜLESANNE 1. 20. sajandi esimesel poolele tegeles sõnaloomega kõige aktiivsemalt Johannes Aavik. Üksteise all on tema loodud sõnadja all loetelus on tähestikulises järjekorras nende vasted. Kirjuta Aaviku sõna taha õige vastus. Sõnade tähendust aitavad mõista näitelauseid.

luutlik .....

kaavitus .....

neik .....

nõnge .....

jaunis .....

malnis .....

lave .....

nõmik .....

reivik .....

eede .....

detail, ettepanek, juuresolev, kaasa aitamine, kangekaelne, paljusõnaline, suursugune, teadmisteta inimene, võistleja, välistav

ÜLESANNE 2. 1918. aastal andis Tartu Eesti Noorsoo Liit välja „Eesti noorsoo kalendri“, esimese eestikeelse õpilastele mõeldud taskukalendri ja märkmiku. See sarnanes mõneti tänapäevaste õpilaspäevikutega, kuigi märkmete jaoks oli ruumi vähem. Muu tarviliku teabe seas olid kirjas ortograafiareeglid. Järgneb väljavõte kalendris esitatud reeglitest võõrsõnade kirjutamise kohta.

Kirjuta tabelisse 14 võõrsõna, mida tänapäeval peab kirjutama teistmoodi. Kirjuta ka tänapäevane õige sõnakuju.

Üleüldine põhjusemõte: meie keele sõnastikku vastuvõetud rahvusvahelised kultuursõnad kirjutatakse üleüldiste Eesti ortograafia reeglite järele. Seepärast (üksikasjalised reeglid):

1) pikad vokaalid kahekordse tähega: resultaat, kultuur, geoloogia, antitees, autoriteet, illusioon, konservatoorium, ideaalne, aktiivne; reageerima; ka kuigi rõhk esimesel silbil: eksemplaar, honoraar jne.

2) võõrkeeleliste sõnade vokaalid kirjutatakse, nagu nad meie keele järele kõlavad; seepärast y = ü: tüüp, hümn, lüüra, polügaamia; samuti: büroo, miljö, toalett, ankeet,

8) vene ш, saksa sch ja prantsuse ch (= vene ш) kirjutada sh: sharlataan, shimäär, ...

9) vene ж ja pants. j ning g (e, i ja y ees) asemel kirjutada sh (ehk uuenduslikult zh, sest sh tähendab juba ш): shest, багааш, ...

10) järelilikult ingl. ch ja itaalia c (= vene ч) kirjutada tsh; ingl. j ja ingl. ning itaalia g (e, i, y ees = vene дж) kirjutada dsh (ehk dzh): ...

11) ladina ch (vene х) asemel k või h (siin on pruuk paiguti alles vankuv): karakter, keemia, kaaos, krooniline, krüsanteem,...; hirurgia, anarhia, psühholoogia, arhailine, psüühiline, šakk,...

13) prants. ninahäälik transskribeeritakse ng'a, b ees m'ga (kusjuures prants. ninahääleline kõla kaob), uuemais laensõnus lihtsa n'ga (kusjuures eelkäiv rõhuline vokaal pikk, kui n viimne täht): salong, volang, kupong (pr. salon, volant, coupon); – foon, pontoon, nüanss, ankeet (fond, pontoon, nuance, enquête) jne.

14) j'na kõlav i prants. sõnus kirjut. j: reljeff, interjäär.

Ladina ä ja ö on mõningais sõnus e-ks muutunud, mõningais muis jälle püsib ä-na:

e: esteetika, dieet, eeter, preemia jne.

ä: äära, sfäär jne.

ö: ökonoomia, föderatsioon jne.

ÜLESANNE 3. Menüüst võib leida mitu viga. Kirjuta korrektne menüü teise veergu.

Kohvi ja bezeeküpsised	
Brokkolikreemsupp	
Pikk poiss, coleslawi salat, friikartulid	
Kalakotlett, kartuli püree, köögiviljasalat	
Lõhefilee maitsevõiga, köögivilja woki ja peedipüreega	
Pardipurger, friikartulid	
Pulled pork ahjukartulitega	
Supi-desserdibuffet	
Veisemaksastrogonov	
Lõhepasta tagliatellede ja brokkoliga	

ÜLESANNE 4. Võrdle kahte lisatud sõnaraamatukirjet (õigekeelsuse sõnaraamatust 1960 ja eesti õigekeelsussõnaraamatust 2013). Kirjuta tabelisse koos võimalikult täpse selgitusega välja aspektis, mis on keelise info esitamises muutunud (nt sõna juurde kuuluv selgitav info, märgid, märgendid jms). Sama nähtust või aspekti ära korda.

ÜLESANNE 5. Ole ise Johannes Aavik ja täida lüngad tema soovitatud vormidega.

See proov sisaldab ja demonstreerib uuendusi, mida täitsa mõistlikuks ja läbiviidaviks peame ning mis vaja viibimata tarvitusele võtta. Suurem osa on vist publikumile juba tuttavad meie broshüüride kaudu „Mõned keelereeglid“ ja „Keele kaunima kõlavuse poole“, aga ka „Eesti kirjanduses“ ilmunud artiklite ning „Postimehe“ „Wäikeste keeleliste märkuste“ läbi; neist on tähtsamad: lühemad mineviku vormid „nad tulivad“ asemele „nad tulid“; lühemad sidumadbpartitiivid: _____, _____ jne, mitte jalgasid, kohtasid; samuti _____, _____, mitte öösid, soosid jne; e-lised paljuse partitiivid i-tüvedest: _____, _____, _____, mitte müürisid, poissa, traditsioonid; kus võimalik sse-tumad illatiivid: _____, _____, _____, mitte ajajärgusse, sülesse, soosse, ööse; i-lised paljused: _____, _____, _____, pro suurtel silmadel, tulevastel põlvedel jne; minesõnade asemel kus võimalik lühemad muulõpulised substantiivid, kus mitte tegevust, protsessi üleüldiselt, vaid resultaati või üksikut juhtumist mõeldakse, ehk spetsiaalsemas tähenduses tarvitatakse: _____, _____, _____ jne, mitte uurimine, nõudmine, teadaandmine, andeksandmine, murdmine; nominatiivsed sõnaühendused genetiiviste asemel enam tarvitusele, sääl kus eelmisel sõnal attributiivne, laadi ja liiki määrav tähendus: _____, _____, _____, _____, _____, _____ jne, mitte usaldusemees, käevars, laenusõna, aiamaasikad, aiakontsert, aialinn, programmikõne, ääremärkus, triumfikäik, merelind.

ÜLESANNE 6. Lisa kirjavahemärgid ja suured algustähed.

Eksklusiiuintervjuu eesti laulu võitja elina nechayevaga kus ta kinnitas et tal on plaan vallutada veelgi suuremaid lavasid. Mul on veel suuremaid plaane end veelgi suurematele lavadele laulda ütles elina nechayeva ning kinnitas et see nõuab tööd ja vaeva. Ma annan endast parima et heal ja professionaalsel tasemel esindada eestit nii eurovisioni kui ka muudel lavadel. Nechayeva kinnitas et see oli tema esmakordne kogemus sellise fantastilise ning sooja publikuga. Ma olen hingepõhjani puudutatud sellest vastuvõtust ja rahvast kes hääletas minu poolt. Minu sees on emotsioonide virvarr sõnas ta kuid tänutunne on esimene mis valitseb ja suur armastus publiku ja rahva vastu.

<http://menu.err.ee/> põhjal

ÜLESANNE 7. 19. sajandil tuli eesti kirjakeeles kasutusele palju uusi erialasõnu (termineid), mis on tänapäeva keeles asendatud muude terminitega. 1) Leia loendist vanale terminile sobiv tänapäevane vaste. Selleks märgi vasakpoolse veeru termini ees olev järjekorranumber paremas veerus sobiva tänapäevase sõna ette. 2) Iseloomusta 19. sajandi sõnade loendi põhjal vähemalt kaht erinevat terminite moodustamise viisi. Too mõlema viisi kohta loendist kaks näidet.

1. kolmenurga teadus	..... patoloogia
2. keskma-wö-piir	..... proosa
3. poliktundja	..... püramiid
4. kantik	..... rööpkülik
5. wälkow-jõggi	..... trigonomeetria
6. ei-midagi-dus	..... ekvaator
7. tõbetundmine	..... kuup
8. kandiline kuhi	..... võhik
9. kainend	..... taevakeha
10. wildak pikknurk	..... luukere
11. kuiwik	..... nihilism
12. ilma-kerre	..... elektrivool

Termineid on moodustatud järgmistel viisidel (+ näited):

1) .....

2).....

ÜLESANNE 8. Eesti keeles on 9 täishäälikut. Täishäälikute esinemisel sõnas (v.a võõrsõnad ja häälsõnad) on üks piirang. Uuri neid eesnimised. Leia, kuidas täishäälikud eesnimedes esinevad ja milline piirang on nende esinemisel. Sõnasta see piirang ja too selle kinnitamiseks 3 näidet.

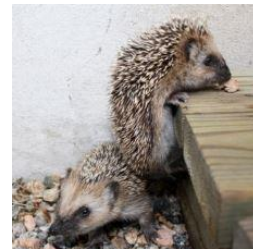
Kalju, Ülo, Helju, Ilmar, Aare, Mari, Pärtel, Luule, Roosi, Vaike, Arvo, Endel, Hilja, Säde, Toivo, Sirje, Jüri, Helmi, Linda, Kaupo, Jörgen, Sulev, Lembit, Õnne, Pääsu, Ülle, Tõnis, Juhan, Hannes, Kadri, Õie, Vello, Triinu, To omas, Helin Piirang

Kas see piirang, mille leidsid eesnimede põhjal, kehtib ka muudes sõnades, mis ei ole võõrja häälsõnad? Too oma vastuse kinnitamiseks 6 näidet muudest sõnadest kui eesnimedest.

ÜLESANNE 9. Moodusta laused, mis kirjeldaksid pilti ja vastaksid pildi juures esitatud tunnuatele.

1. Rindlause, kus on kaks osalause

.....
.....

2. Põimlause, kus kõrvallause on pealause täiendiks

.....
.....

3. Põimlause, kus kõrvallause on pealause sihitiseks

.....
.....

4. Põimlause, kus kõrvallause on pealause määruseks

.....
.....

5. des-lauselühendiga lause

.....

.....

6. Koondlause

.....

.....

Lisa 3. 33. emakeeleolümpiaadi ülesanded – keskmine vanuserühm (9.–10. klass)

ÜLESANNE 1. Asenda poolpaksus kirjas sõnad sobivate võõrsõnaliste sünonüümidega, mis on toodud teksti all sünonüümide loendis. Kirjuta sünonüüm sõna järele punktiirjoonele ja kasuta neid teksti sobivas vormis. Loendis on sõnu rohkem, kui lünkade täitmiseks vaja. Kirjuta välja sõnad, mis jäid lünkade täitmisest üle.

Esineja vaimukas ja täiuslik ..... sõnamäng .....
tekitas kuulajate hulgas naerupuhangu. Romaani vastuvõtt ..... osutus
üllatuslikult negatiivseks. Neist asjatundlikest ..... märkustest oli
noorel uurijal palju abi. Mida kiiremini oma pettekujutlustest .....
vabanetakse, seda parem. Ametnik ei allunud mõjuvale ....., kuid
läbinähtavale väljapressimisele ..... Noorte vaimustus
..... lahtus, kui selgusid laagri olmetingimused. Asjakohaste
..... andmete saamiseks oli vaja katse uuesti korraldada. Kogenud poliitiku maine
..... ei olnud kõrge. Kool toetas igati õpilaste vaimseid
..... püüdeid. Toodi välja õnnetusjuhtumite suhteline
..... sagedus.

perfektne, perifeerne, kalambuuri, kaliiber, retseptisioon, kompetentne, komparatiivne, illusioon, efektne, šantaaž, eufooria, eufemism, relevantne, reputatsioon, intellektuaalne, intensiivne, relatiivne

ÜLESANNE 2. 1918. aastal ilmunud „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamat“ sisaldab ka mõningaid tähtsamaid keelereegleid. Viis neist on siin esitatud originaalkujul. Loe reeglid läbi ja vasta nende põhjal küsimustele.

Tähtsamad keelereeglid

7. Järgneb tüve sees sulahäälele (l, r) g, siis muutub see g j-ks, kui tüve esimeses silbis esiwokaal (e, i, ä, ö, ü) leidub; kaob aga hoopis, kui esimeses silbis tagawokaal (o, u, õ) seisab: pelgama – peljanud, külge – külje, ürgama – ürgata, kärge – kärje; aga: põlgama – põlata, kurg – kure.

10. Kõigis eitavates tu- ja (tü-) ti-lõpulistes omadussõnades, mis noomenitest tuletatud, esineb muudes käänetes, peale nimetawa, tuma-kujuline tüvi: korratuma, õnnetuma, sootumaks, wäetima. Kuid neis tu-lõpulistes omadussõnades, mille lõpp -tu eneses eitust ei sisalda, ilmub tüve lõpuosana mitte -tuma, waid -tu; nii siis: koletule, kahwatutest, kohmetuga, tüütuks.

11. Kahesilbistes painuwates omadussõnades, mille tüve lõpul suffiks sa ilmub ja eelmine silp peale selle raskel wältel on, wõib kahesugust ainsuse osastavat ühewääriliselt tarvitada: hoolsat ja hoolast, õndsat ja õnnist, hirmsat ja hirmust.

15. Ainsuse nimetavas l, n, r-ga lõppewad kolmesilbised tüwed, mille ees on a ehk e, mis ainsuse omastawas kaob, esineb mitmuse omastawas lõpp de (mitte te): tütar – tütarde, kannel – kannelde, aken – akende.

22. Sõnasünnitamise-sugemed -kond, -lane ja -lik tulewad nimetava käände ehk otseteed tüwe külge liita, mitte aga omastava käände tüwe otsa: salkkond, wõimkond, õhkkond; wägilane, sõdalane, liitlane; arglik, kiriklik, rahwuslik. -line ühineb ainsuse ja mitmuse omastawalise tüwega: jaoline, kirikuline, rahwuseline, kõrwaline ja kõrwuline, sõlmiline.

Küsimused:

1. Moodusta eelnevas tekstis esitatud reeglite põhjal tud-kesksõna vormid tegusõnadest sülgama ....., sulgema ....., ning omastava käände vormid nimisõnadest sõrg ....., nalg ....., telg .....

2. Moodusta eelneva teksti 10. reegli põhjal alalütleva käände vormid omadussõnadest ilmetu ....., võrratu ....., varatu ....., nurjatu ....., jalutu .....

3. Mida tähistab tekstis kasutatud termin „painuv omadussõna“?

4. Tõmba joon alla vormidele, mis on eelnevate reeglite põhjal õigesti moodustatud: võõrate ja võõraste, ärksate ja ärgaste, toorete ja tooreste, uljate ja uljaste, sooduste ja soodsate.

5. Missugused järgmistest sõnadest kuuluvad eespool reeglistikus 15. reegli all kirjeldatud sõnatüüpi? Tõmba sellistele sõnadele loendis joon alla: peenar, kinnas, süstal, kahvel, kangas, kämmal, tuhkur, tatar, ketas, küünal, õppus, agan

6. Mis termin on tänapäeval kasutusel liitsõna „sõnasünnitamise-sugemed“ asemel?

7. Moodusta kaks tuletist line-liitega ja kaks lane-liitega. Jälgi eespool tekstis sõnastatud 22. reeglit ja moodusta sellised tuletised, mida ei ole tekstis näidetena nimetatud.

ÜLESANNE 3. Tutvu järgnevate tegevusverbide kirjeldusega ja paiguta sellest lähtuvalt 20 esitatud verbi õigesse tulpa vastavalt tegevusverbide jaotusele.

Kontinuatiiv on verb, mis väljendab kestvat, püsivat tegevust.

Momentaan on verb, mis väljendab ühekordset või hetkelist tegevust. Tuletusaluseks on peamiselt onomatopoeetilised ja deskriptiivsed verbid.

Frekventatiiv on verb, mis kirjeldab korduvaid või pideva olemusliku kordumise tõttu jätkuva iseloomuga tegevusi ja protsesse.

Enesekohane verb ehk **refleksiiv** märgib selliseid protsesse, mis toimuvad väliste tegurite mõjul spontaanselt või mille puhul tegija põhjustab muutuse iseendale.

VERBID: lendlema, sulguma, nuuksuma, nokitsema, vilkuma, podisema, tõmblema, sulpsatama, kõhatama, riietuma, tegutsema, peatuma, kiljatama, aurustuma, põrkuma, välgatama, muretsema, vaatlema, hüplema, möiratama

ÜLESANNE 4. Eesti keel on pidevalt vastu võtnud kontaktkeelte kaudu tulnud uusi laensõnu. On mõned sõnatüübid, kuhu sellised laensõnad sobituvad, nt käändsõnadel on sellised koi-, elu-, pere-, õpik- ja riik-tüüp (tüüpsõnad on antud 2013. a õigekeelsussõnaraamatu järgi).

Otsusta, missugusesse tüüpi võiksid kuuluda uued „laensõnad“ *drents, farafliüü, gardeelo, jadi, dopper, renkaal, glee, lenariino, kreebal, dubi*. Jaota sõnad tüüpide vahel (igasse tüüpi kuulub võrdne hulk sõnu).

koi	elu	pere	õpik	riik
-----	-----	------	------	------

Nimeta kolm tunnust, mille põhjal sõnade muuttüüpi kuulumise üle otsustasid.

- 1)
- 2)
- 3)

ÜLESANNE 5. Võrdle kahte käsilehel olevat sõnaraamatukirjet (õigekeelsuse sõnaraamatust 1960 ja eesti õigekeelsussõnaraamatust 2013). Kirjuta tabelisse koos võimalikult täpse selgitusega välja aspektid, mis on keelelise info esitamises muutunud (nt sõna juurde kuuluv selgitav info, märgid, märgendid jms). Sama nähtust või aspekti ära korda.

ÜLESANNE 6. Nimeta iga sõna astmevahelduse liik (laadivaheldus või vältevaheldus), määra aste (tugev või nõrk) ja moodusta sõnast vastupidises astmes vorm.

Sõna	Astmevahelduse liik	Aste	Sõna vastupidises astmes
hambas			
habraste			
küünlale			
ooteks			
joad			
turve			
tuge			
nõudeks			
sõjas			
sõitis			
pidama			
otsima			
võtab			
kiirgasid			
tõttan			

ÜLESANNE 7. Eesti keele õigekirja aluseks on hääldusläheduse põhimõte. Õigekiri ei anna aga alati edasi hääldust. Näiteks ei märgita õigekirjas kaashäälikute palatalisatsiooni ehk peenendust. Mõtles näiteks nende sõnade hääldusele: pall : palli, vann : vanni, mutt : muti, loss : lossi, mast : masti, pult : puldi. Kaashäälikud l, n, t, s on i-tüvelistes sõnades peenendatud. On ka sõnapaare, mille kirja pilt on samasugune, aga kaashääliku peenendus eristab tähendust. Mõtles nt sõnapaarile palk : palga ja palk : palgi, kus esimeses sõnas pole l peenendatud, aga teises sõnas on.

Kirjuta 6 sellist sõnapaari, kus peenendus muudab sõna tähendust. Kirjuta igast sõnast omastav käänne ning kirjuta nende sõnade tähendust avav lause.

Nt *palk : palga, palk : palgi* Ehitajad said palkmaja ehitamise eest kõrget palka.

ÜLESANNE 8. 1920.–30. aastatel ei piirdunud oskuskeelte arendajate entusiasm vaid terminite loomisega – sõnastikest leiab ka mõneti üldisema tähendusega sõnu, mis on üsna tõenäoliselt Aaviku pakutud. Järgnev tegusõnade valik pärineb Herbert Haljaspõllu „Ärielu manuaalist“. Kirjuta tähendus märksõna järele.

aeglema .....
arbutama .....
ebastama .....
ehutama .....
erandama .....
erustama .....
etvima .....
luisendama .....
minendama .....
oksimata .....
enampakkumisel müüma; ettepanekut tegema; kõhelema, viivitama; lahkumisavaldust esitama; loosima; müüma kaupu; valeandmeid esitama; võltsima, järele tegema; välja arvama, välja jätma; üritama, ette võtma

ÜLESANNE 9. Kirjuta korrektselt ümber järgmine kutse.

Tere hea koostööpartner,

oled palutud meie firma sünnipäevale, mida peame seekord Naljapäeval, 01. aprillil 2018 aastal äsjaavatud taimetoidurestoranis „Lege vege“.

Kuupäevale kohaselt järgneb söögile võimas standupi šõu Eesti parimate koomikute osalusel.

Menüü

Vietnami pärased värsked kevadrullid marineeritud tofu, värviliste köögiviljade ja satay kastmega

Vürtsikad seene – tšillipallid

Magus chilline nuudlivokk, köögiviljade ja ubadega

Ratatouille

Maapähkli jäätis tumeda shokolaadi kastmega

Joogiks võib valida rabarbrilimpsi või eau d'Ülemiste alias kraanivee, magustoidu kõrvale on tavapärase kohvi või tee.

Anna tulekust e-mailiga teada hiljemalt 25. Märtsiks.

Ootusrikkalt,

Sinu AS Kilp ja Konn töötajad

Lisa 4. 33. emakeeleolümpiaadi ülesanded – vanem vanuserühm (11.–12. klass)

ÜLESANNE 1. Uuri neid jututubade korpuse näited. Näidetes annab kohati õigekirjast lahknev kirjpilt edasi sõnade hääldust sellisena, nagu see on suulises suhtluses – enamiku näidete korral siiski argisuhtluses. Mida ütlevad need näited eesti keele suulise suhtluse häälduse ja kirjpildi erinevuste kohta? Kirjuta igast reast välja need sõnad, mis käivad sama hääldusnähtuse kohta. Kirjuta iga sõnarea kohta kirjeldus, kuidas suulise suhtluse hääldus erineb õigekirjast.

Näited

- vähä ei oläää, need jäävad ikka pähä, tegelt ma pärast lähän, terä raffas, sullä kaaa, ei tulä juu
- ma lähen järgmine reede mitmex päävax ää, ja siis munamääl käisin jälle, tee silmad lahti siis nääd, kääs oli väike valu,
- igapäev on vaffa pääv, ok leffake raffas ... ma lahkun, see teeb sinust affide affi
- no lase käija, hoiija oma lõuad kinni, ta on täijelik nõmedik, lasteaija lõpupidu, aga tglit maitse üle ei vaijelda, ei sa nagu vaata ringi leijad neid kindlalt rohkem, suurte tähtedega ja miljon hüijumärki
- a peale seda puhkus akkap koe, kama on ea aint keefiriga, ups iljaksa jäin, mind ehmatati nii irmasti, mida uvitavat on ka?

ÜLESANNE 2. Nimeta iga sõna astmevahelduse liik (laadivaheldus või vältevaheldus), määra aste (tugev või nõrk) ja moodusta sõnast vastupidine aste.

Sõna	Astmevahelduse liik	Aste	Sõna vastupidises astmes
hambas			
habraste			
küünlale			
ooteks			
joad			
turve			
tuge			
nõudeks			
sõjas			
sõitis			
pidama			
otsima			
võtab			
kiirgasid			
tõttan			

ÜLESANNE 3. Eesti õiguskeele arengus on väga tähtsal kohal J. V. Veski ja F. Karlssoni „Õigusteaduse sõnastik“ aastast 1934. Paljud seal leiduvad sõnu on meil igapäevases käibes, nt andmed, elamu, kogus, märkmik jne. Sealt leiab aga ka omasõnalisi vasteid võõrsõnadele, mida siiski laiemalt kasutusele ei võetud. Proovi lause konteksti järgi asendada Veski-Karlssoni uudissõnad tavapäraste võõrsõnade või omasõnadega.

Viimasel hetkel leidis süüdistatu mujalut ..... kinnitav tunnistaja. Korvpallimeeskond ülevõimas ..... koduväljakul vastase üle mängu algusest peale. Vähemusrahvuse kultuuriomaseaduslus ..... on vähemusrahvusse kuuluvate isikute õigus moodustada kultuuriomavalitsusi neile põhiseadusega antud kultuurialaste õiguste teostamiseks. Probleemi lähemaks uurimiseks moodustati oskurite ..... komisjon. Klassikaliste keelte tunnid olid keskkoolis võidavad ....., mitte kohustuslikud. Teose uudisväljaanne on varustatud tõlkija seletistega ..... Kostüümid mõtlesid välja esinejad ise, lõiked tarindati ..... Baltika Tailoris. Väitluses suutis mu vastleja ..... mind algul kõigutada, kuid tabasin peagi, et üks tema argument on puhas luisend ..... Kallis šampoon ei andnud esimese kasutuskorra järel sugugi pakendil lubatud tõhtu..... Mul oli juhataja koha saamiseks õige head lootmed ....., aga üks kurikaval kolleeg suutis selle oma võrgenditega ..... nurjata.

ÜLESANNE 4. Loe läbi kantseliitlik e-kiri, mille on ametnik esitanud vastuseks teabenõude vormis arupärimisele tänava halva seisukorra kohta. Nimeta kantseliidi tunnused, mis avalduvad selles tekstis nii lause- kui ka sõnatasandil, ja tee parandusettepanekud.

Lp A. O.

Vastuseks Teie küsimusele teatame, et seoses töömahu suurenemisega ehituse käigus (suurenes lisatööde maht sadeveekanalisatsiooni ja majaiühenduste osas) saavad vastavad tööd valmis juunikuul lõpuks. Samal ajal teostame ka tänava järjepidevat korrastamist. Mis puutub ehitustööde läbiviimise korrektsusesse, me võtame meetmeid tarvitusele selle parandamiseks.

Lugupidamisega

A. A.

ÜLESANNE 5. Tutvu järgnevate tegevusverbide kirjeldusega ja paiguta sellest lähtuvalt 20 esitatud verbi õigesse tulpa vastavalt tegevusverbide jaotusele.

Kontinuaatiiv on verb, mis väljendab kestvat, püsivat tegevust.

Momentaan on verb, mis väljendab ühekordset või hetkelist tegevust. Tuletusaluseks on peamiselt onomatopoeetilised ja deskriptiivsed verbid.

Frekventatiiv on verb, mis kirjeldab korduvaid või pideva olemusliku kordumise tõttu jätkuva iseloomuga tegevusi ja protsesse.

Enesekohane verb ehk **refleksiiv** märgib selliseid protsesse, mis toimuvad väliste tegurite mõjul spontaanselt või mille puhul tegija põhjustab muutuse iseendale.

VERBID: lendlema, sulguma, nuuksuma, nokitsema, vilkuma, podisema, tõmblema, sulpsatama, köhatama, riietuma, tegutsema, peatuma, kiljatama, aurustuma, põrkuma, välgatama, muretsema, vaatlema, hüplema, möiratama

ÜLESANNE 6. Järgnevates lausetes on iga sõna taha sulgudesse märgitud number, mis tähistab mingit tähendust. Kirjuta lühidalt iga numbri tähendus. Lisa nende tähenduste alusel numbrid kolme numbriteta lause sõnadele.

Piloot (1) maandas (2) lennuki (3) lennuväljale (4).

Paat (5) triivis (6) sihitult (7) järvel (8).

Kuul (3) tulistati (2) rõdult (9).

Sportlane (1) sõitis (6) jalgrattaga (10) Tartust (9) Paidesse (4).

Tagatoas (8) harjutab (2) peretütar (1) laisalt (7) klaveril (10) romansse (3).

ÜLESANNE 7. Eesti keel on pidevalt vastu võtnud kontaktkeelte kaudu tulnud uusi laensõnu. On mõned sõnatüübid, kuhu sellised laensõnad sobituvad, nt käändsõnadel on sellised koi-, elu-, pere-, õpik- ja riik-tüüp (tüüpsõnad on antud 2013. a õigekeelsussõnaraamatu järgi).

Otsusta, missugusesse tüüpi võiksid kuuluda uued „laensõnad“ *drents, farafliüü, gardeelo, jadi, dopper, renkaal, glee, lenariino, kreebal, dubi*. Jaota sõnad tüüpide vahel (igasse tüüpi kuulub võrdne hulk sõnu).

koi	elu	pere	õpik	riik
-----	-----	------	------	------

Nimeta kolm tunnust, mille põhjal sõnade muuttüüpi kuulumise üle otsustasid.

- 1)
- 2)
- 3)

ÜLESANNE 8. Loe järgnevat teksti ja otsusta selle põhjal, kas laused 1–6 on Aaviku seisukohtade järgi soovitatavad või mitte. Kui lause ei ole Aaviku järgi soovitatav, siis moodusta tänapäeva kirjakeelde sobiv lause. Muudel juhtudel jäta punktirjoon tühjaks.

Johannes Aavik soovitab oma „Eesti õigekeelsuse õpikus ja grammatikas“ (1936) vältida saab-tehtaviku (saab-passiivi) vorme. Ta soovitab kasutada „Eile sai ahju köetud“ asemel „Eile köeti ahju“; „Sellega saab teada antud, et ...“ asemel „Sellega antakse teada, et ...“; „Sääl sai käidud“ asemel „Sääl käidi“; „See peab saama tehtud“ asemel „See peab tehtama“.

Veel kirjutab Aavik: „Eriti näib sellesse [saab-passiivi] kaldutatvat teatavas ulakas ja hooplevas kõneviisis: „siis sai sinna sõidetud“, „siis sai sääl tantsitud kogu öö“. Mõned väidavad, et seesuguse saab-tehtaviku tarvitamisel olevat oma eriline tähenduslik varjund, nimelt see, et kõneleja ise kaasas oli, kuna akse-tehtavikul seda varjundit ei olevat. See aga näib olevat enesesugestioon; tarvitatakse ju saab-tehtavikku küllalt juhtumeis, kus kõnelejat kaasas ei olnud, näit.: „siis sai tal hammas välja tõmmatud“; – „see sai talle mõne aasta eest antud“; – „iga kord saab see kohe välja maksetud“; – „need saavad siis ära kuivatatud“ jne.; hääs eesti keeles peab olema: „siis tõmmati tal hammas välja“; – „see anti talle mõne aasta eest“; – iga kord maksetakse see kohe välja; – „need kuivatatakse siis (ära)“.

Siiski peab Aavik saab-passiivi paratamatuks „passiivse da-infinitiivi väljendamiseks: „kartus kinni võetud saada sundis nad linnast põgenema“. Pääleselle on saab-tehtavik võimalik ka, kui see võrdub peaaegu refleksiivsele [enesekohasele] verbile: „see saab seeläbi kergesti rikutud“ (= see rikundub seeläbi kergesti); „me ei saa seeläbi päästetud ega puhastatud“ (= me ei muutu seeläbi päästetuks ega puhastatuks).“ (Aavik 1936: 84–85)

Laused:

1) Noormehel sai meel pahaks, et ta ei olnud peoseltskonda oodatud.

.....

2) See töö peab saama lõpetatud veel enne talve algust.

.....

3) Nad saavad selle tähelepanuavaldusega otsekui kõrgendatud.

.....

4) Eile sai kogu öö tantsitud ja muusikat kuulatud

.....

5) Kõik võlad said talle kohe tagasi makstud, kui võimalus avanes.

.....

6) Laps saab lilli kastma alles õhtu eel, kui kõik muud toimetused tehtud.

.....

ÜLESANNE 9. Eesti keelt on räägitakse ja on räägitud ka mujal kui Eestis. Järgmistest tekstikatkenditest kolmes on tegu väliseestlasega, ühes mitte. Kirjuta teksti järele, mis keelte mõjuväljas kirjutaja viibib, ja too välja jooned, mis sellele viitavad. Nimeta kirjutaja võimalik asukohamaa ja paku, mis ajastuga on tegemist (20. saj algus, keskpaik, lõpp; 21. saj algus).

1. Keegi tuttav politseimees oli just ilmatu suure arve saanud, mis tal palgast maha pidi võetama – ta oli hingeheitvat last haigemajja viimas, ja kuigi tal oli punane tuli katusel vilkumas ning sireen täiest kõrist üürgamas, sõitis talle ristumiskohal keegi noor daam küljelt sisse. Noore daami auto – või oli see hoopis boy-friend'i oma – sai mõlgi esiotsa, noor daam ise sai šoki, politseiauto sai tuhande dollari väärtuses vigastada, konstaabel läks kolmeks kuuks haiglasse mõningate luumurretega. Ja kui ta lõpuks haiglast koju sai, oli arve kodus ees ootamas. Sest lapsuke, keda ta oli hospitali vedamas, ei olnud ära surnud, lopsakas, mis noore daami šokki viis ja konstaabli luud-kondid murdis, oli lapsukesel leivatükikese või pähkliivakese või mis asi tal ka hingetorus kinni oli ja teda läkastama sundis, hoopis välja pörutanud, ja kui ambulantsauto kohale jõudis, oli enne suremas olnud lapsukene kõige tervem inimene õnnetussteenil.
2. Siis oli partisaanide sõda valgedega ja järgmisel aastal valged hakkasivad taganema – punased pressisivad neile peale. Apteek, kus ma töötasin, kukkus evakueerimise alla, teel saime valgede käest kargu. Käisin jõukamatel tööl, suvel [vilja] lõikamas, tegin näputööd naistele. Mind valiti nõukogu esimehena soveti pretsetaateliks. Nõukogu juhina töötasin järgmise aasta maikuuni, siis võtsin end [töölt] lahti ja sõitsin ära linna. Hakkasin kalevivabrikus tööle. Seal sain oma hea ja väärtuslise töö eest lööklase nime ja anti mind parteisse. Septembrikuul vabriku parteiorganisaatsija saatis mind parteikooli õppima.
3. Atsauki ;d sessuhtes et pühapäeval ilmselgelt läks meelest kirjutada - uuups :d minu paha, minu paha ^^ Anyway, läksime minu juurde :d Chill ja möll käis, kõik oli tore. Mingi 4 aeg läksid enamus laiali. Kevin läks noaga kuhugi Sannu maja juurde, läksin järgi ja opaa, ment. Tegelt oli hoopis kiirabi, aga maj saanud täpselt aru sellest :D Kõik muidugi rääkisid ka mendist, niiet, ruttu koju tagasi. Andero oli ka veel siin, läksime luurasime siis teisel pool rautekat.

ÜLESANNE 10. Võrdle kahte käsilehel olevat sõnaraamatukirjet (õigekeelsuse sõnaraamatust 1960 ja eesti õigekeelsussõnaraamatust 2013). Kirjuta tabelisse koos võimalikult täpse selgitusega välja aspektid, mis on keelelise info esitamises muutunud (nt sõna juurde kuuluv selgitav info, märgid, märgendid jms). Sama nähtust või aspekti ära korda.

Lisa 5. Ülesannete tüübid

Noorem vanuserühm	Ülesanne 1	Ülesanne 2	Ülesanne 3	Ülesanne 4	Ülesanne 5	Ülesanne 6	Ülesanne 7	Ülesanne 8	Ülesanne 9	KOKKU
Teadmis-põhine		x	x			x	x		x	5
Materjali analüüs	x	(x)		x	x			x		5
	Nuputamis-ülesanne keele- tunnetuse ja materjali põhjal.	Töö tekstiga, sõnade õigekiri enda teadmiste põhjal.	Tsitaat- ja võõrsõnade õigekiri menüüs.	Töö materjaliga.	Nuputamis-ülesanne keeletunnetuse ja materjali põhjal.	Kirjavahe- märkide õigekiri.	Nuputamis-ülesanne, keele- tunnetuse ja materjali põhjal.	Nime de analüüs. Materjali analüüs.	Põim- ja rindlause õigekiri.	
Info										
Keskmine vanuserühm										KOKKU
Teadmis-põhine	x					x	x		x	4
Materjali analüüs	x	x	x	x	x		(x)	x		6+1
Info	Omasõnad ja võõrsõnad.	Töö materjaliga.	Töö materjaliga.	Töö materjaliga, sõnatüübid.	Töö materjaliga.	Astme- vaheldus.	Palatalisatsioon. leidmine.	Töö materjaliga. J. Aaviku sõnadele vaste leidmine.	Kutse õigekiri.	
Vanem vanuserühm										KOKKU
Teadmis-põhine										
Materjali analüüs	x	x	x	(x)	x	x	x	x	x	1+1
Info										
	Töö materjaliga, korpusuurring.	Astme- vaheldus.	Töö materjaliga, J. Aaviku ja F. Karissoni sõnadele vaste leidmine.	Töö materjaliga, kantselidi tunnused.	Töö materjaliga.	Töö materjaliga.	Töö materjaliga, sõnatüübid.	Töö materjaliga.	Töö materjaliga.	Töö materjaliga.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristel Kevvai,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „33. emakeeleolümpiaadi lõppvooru ülesannete analüüs“, mille juhendajad on Renate Pajusalu ja Miina Norvik, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristel Kevvai

28.05.2019